

ԾԱՂԻԿ ԿԵ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՇԱՐՔԻ ՕՐԵՐԸ — Հա-
տը 40 փարա:

Բաժանորդագրին կԱՆԻՅԻԿ — Պոլսոյ համար տարե-
կան 45 դրշ: Վեցամսեայ 23 դրշ: Եռամսեայ 12 դրշ: —
Գաւառացի համար տարեկան 50 դրշ: Վեցամսեայ 26
դրշ: Եռամսեայ 14 դրշ:

Ուսանող համար տարեկան հինգ րուբլի: Ուրիշ եր-
կիրներու համար 12 ֆրանք:

Գաւառներէն գրողմաթուղթ կ'ընդունուի:
Միայն երեք թիւ ապագիկ կը զրկուի: Այնուհետեւ
բաժանորդագրին չը վճարողը կը դադրի թերթ ընդու-
նելէ:

Շաշուցման առգը 2 դրշ:

40 փարա

ԾԱՂԻԿ

Հ Ր Ա Պ Ի Ր

Ազգային, Քաղաքական եւ Գրական

40 փարա

ԾԱՂԻԿ Ի Վերաբերեալ ամէն գործի համար պէտք է
գրեմել:

Առ Տնօրէն-Հրատարակիչ ՅՈՎՆԱՆ Գ. ՓԱՆՈՒՇԵԱՆ
Պօլիս, Էսկի-Չաթիէ, Պէրպէրեան Տպարան

درعليه ده اسكي ضبطيه زقاغنده بربريان مطبعه سنده

بالا قاشيان حووان

HOVNAN PALACACHIAN

Rue Esski-Zabtié, Imprimerie N. Bérbérian
CONSTANTINOPLE

ՇՈՐ ՇՐՋԱՆ — Ա. ՏԱՐԻ. ԹԻԻ 21

ՇԱՐԱԹ

2 փետրվար 1894

Ա. ԶԳ. «ԾԱՂԻԿ»

«Ծաղիկ»-ի ցրուիչը փոխուած լինելով,
կը խնդրուի մեր այն բաժանորդներէն ո-
րոնք կանոնաւորապէս չեն ստանար իրենց
թերթերն, իմացնել լրագրոյ Տնօրէնու-
թեան:

ՎՈՍԲՈՐԵԱՆ ԳԻՇԵՐՆԵՐ

Ա.

Ընտանիքի գումարման ժամանակն է գի-
շերն. ահա դարձած է գործի մարդն. ինչ
որ կրած է դուրսը առօրեայ կենաց մէջ, կը
մոռնայ հոն. սողայք եւս եկած են, և ըն-
տանեաց մէջ մի անդամն կը գումարուի վա-
ռարանին շուրջը կամ ջերմոցին կարմիր բո-
ցերուն առջեւ. զուարթ աղմուկը կը տիրէ
անդ, երգը կը ծածանի այն անձուկ մթնո-
լորտին մէջ. իւրաքանչիւր անդամն ընտան-
եաց օրական պարտականութիւնն կատարած
է անթերի. հայրն աշխատած է անխաղախ,
իւր գործունէութեամբ, պարկեշտութեամբ
գլխացած է օգտիլ օրինաւոր շահերէ, ուրախ
ակամբ տեսած է իւր բախտին ժպտիլն, և
զուարթագին դարձած է ի տուն: Մայրն ևս
ի տան կարգադրած է ամէն ինչ խնամօտ
ձեռամբ. ինք տան ներքին խնամակալ, խո-
հանոցէն մինչև վերնայարին կնոջ և մօր զա-
նազան պարտաւորութիւններն կատարած է,
մեղուի նման իւր ընտանեկան փեթակն լը-
ցուցած է մեղրով. իւր գործն է տան յան-
ձանձանքն. տեսէք, ահա մաքրութիւնն կը
փայլի տան ամէն կողմն, խորտիկը իւր պատ-
րաստութեամբ առաւել համեղ կը լինին, ա-
ռաւել ախորժարեր, մինչդեռ իւր դրացու-
հին կ'անցունէ կարեւոր ժամանակն զրախօ-
սութեամբ, և իւր գործեր կը մնան ան-
կատար. գործունեայ կիւնն կ'սպասէ անհամ-
բեր իւր առն և որդեաց դարձին, իւր առն՝
որպէս զի անոր գոհունակութիւնն ունի վարձը
իւր առօրեայ ընթացից, իւր որդեաց՝ որպէս
զի չըջատուէ զանոնք իւր անհուն խանդա-
ղատանով:

Իւր որդիք կուգան, Արայն և Լեոն, Սե-
րաբիլն և Նուարդն. սոքա ևս թէպէտ և
փոքրիկք, այլ վաղ իսկ ժառանգած են իւր-
եանց ծնողաց գործունէութեան ոգին, կէս
առ կէտ կատարած են դպրոցի սարքեր, և
այն օր քայլ մի ևս առած են դէպի յառաջ-
գիւմութիւն: Այսպէս ընտանիքն ամբողջ
դպրոցն է առաքելութեանց:

Ո՛վ գիշեր խորհրդաւոր, որ հանգիստ
կուտաս լուռ կաշմակերպեալ ընտանեաց մի
ամէն անդամներուն, ինչու չտեսնես այս ըն-
տանեաց անդամներն բաժանեալ ի միմեանց,
զի անոնցմէ միոյն հեռակայութիւնն թաղ-

ծութիւն կուտայ ամբողջ ընտանեաց. չեն
սոքա ստոյկեաններու նման՝ որք զիրենք
աշխարհի քաղաքացի կը կոչէին. այս իմաս-
տասէրք չէին վախնար տարագրութենէ, ո-
րովհետեւ ամենուրեք կը գտնէին հայրենա-
կիցներ, անդամք ընդհանուր հայրենեաց:

Բ.

Գիշերոյ առաջին պահուն կը դառնայ ի
տուն նոյնպէս մարդ մի, հարստութեանց սի-
րով կուրացեալ. նա տիրած է ընչից և բա-
րութեանց՝ անխոտովանելի միջոցներով,
զրկած է զանձն իսկ ամէն բանէ, հապա
գա՞յլ. ընտանեկան քաղցրութիւններ չէ ձա-
շակած, և ոչ երբեք օր մի թշուառին ար-
ցունքը սրբած է, համր է անոր խիղճն, զօ-
շաքաղութեան ախտն ընդ գրած է ի նմա.
անոր համար աշխարհի բերկրանք դառն են
և անհրապոյր. հարստութեանց սէրն՝ իրրեւ
ժանտ ըստ աճելով իւր սրտին մէջ՝ խափա-
նած է նորա ամենէն ազնիւ յօթարութիւն-
ներն. բարեկեցութեան աշտրուակաւ ամէն
ժամ կը հիւծի ոսկւոյ սիրով, այլ տարիները
կը սահին կ'անցնին, և ինք կը մօտենայ քայլ
առ քայլ գերեզմանին. ե՞րբ ուրեմն պիտի
վայելէ կեանքն, ե՞րբ պիտի վայելէ աշխար-
հն. նա օրն ի բուն կ'անցունէ խիստ աղքատ
սնունդով, ողորմելի կացութեամբ, գծուծ ու
նուաստացեալ իւր պարտուց առջև՝ վատա-
բար կ'իյնայ մոլութեանց տղվին մէջ. յուսա-
հատ կ'ապրի, աշխատութիւնն չբերեր նմա
երջանկութիւն. կ'ուզէ անտարբեր իմն անց-
նիլ աշխարհէ. իւր կեանք միակերպութիւն
մի ունի, իւր միակ նպատակն է ոսկի գի-
ղել. այլոց օգնելու, բարին գործելու վսեմ
հաճոյքն չզգար, սէրն չը ջնուցաներ իւր
սիրտ անդգամ, ուրախութիւն չփայլիր այդ
գլխաց վերայ: Ահա գիշերային հանգստի ժա-
մերն կ'անցունէ խորախորհուրդ մտածմանց
մէջ, անքուն պահապան՝ կը հսկէ ոսկւոյ կոյ-
տերուն վերայ, աշխարհ կը խնդայ նորա յի-
մարութեան վերայ, բայց այդ չարաբաստիկ
էակ կը կարծէ թէ՝ չըջալայեցութեան, խո-
հեմութեան գործ մի կը կատարէ. և մինչ
չատեր կը հրճուին բարեգործ արանց լաւու-
թիւնները լսելով, նախախնայ չզգար անոնց
հետեւելու. թո՛ղ ծածկէ նա գիշերուան մը-
թութեան մէջ իւր ամօթն, և ինչու չլուսա-
նայ այդ գիշերն նորա կենաց օրերուն վե-
րայ, անօգուտ և սի՛ն. փառաց ցանկութիւն
չունեցաւ երբեք, և բարեգործութեանց հա-
մար չբարախեց սիրտն. կը ննջէ՛ նա, բայց
քունն խռոված է, իւր գլուխն կարծես դը-
րած է փուշերու վերայ, և միշտ կը չարչար-
ուի, և գիշերոյն մի քանի ժամերուն սար-
սափահար, կ'արթննայ վախնալով թէ՝ իւր
գտնձն կը յափշտակուի: Երանի՛ անոր որ հան-
դարտ քուն կը վայելէ գիշերոյ մէջ, և կ'ար-
թննայ գոհութեամբ և զուարթագին:

Գ.

Ահա նստած է տան պատուհանին առջեւ
գրագէտն. մին է նա ժողովրդեան ճամարիտ
բարեկամներէն, կը գիտէ աստղագրոյ եր-
կինքն. ի՞նչ կը մտածէ այդ երազող հոգին,
իւր գրուածք կրթած են հանրութիւնը,
պատճառած է հոգեկան հաճոյք բազմաց,
սիրոված է բաղմաց վիշտն ու տառապանք,
աղքատ հասարակ գործաւորին, որպէս բազ-
մագանձ վաճառականին ձեռաց մէջ դրած է
մատենան, լո՛յս, աւելի լոյս սփռելու. իւր
կենաց նշանաբան այս եղած է — զարգացում
իւր սերնդին, յառաջդիմութիւն իւր տոհ-
մին. մարդկային միտքը ճոխացնել օգտակա-
րին ծանօթութեամբ, մղել պայքար նախա-
պաշարմանց և մոլորութեանց դէմ, իւր հո-
գին դրած է թղթոց մէջ, իւր կեանք՝ գրա-
կան արտագրութեանց մէջ, և ամէն անգամ
նոր ճամարտութիւն մի յայտնած է, հռչակած
է մի ջնքնաղ սկզբունք, ունի անկեղծութիւն,
հասարակաց քննադատութիւն չծառայեր. ահա
իւր ժամանակի մեծ մարդերէն մին, ճարտար
բժիշկ ընկերական ախտերու, իմաստուն
դաստիարակ աշխարհի. նա գիտէ իւր հա-
մազգեաց պէտքերն, կարօտութիւններն. իւր
իմացականութեան ջանք կը վառի իւր ժամա-
նակի խոտարին մէջ, և երջանիկ է միայն այ-
լոց երջանկութիւնը պատրաստելով. Ո՛վ, քա-
նի՛ գիշերներ այսպէս անցուցած է, ոչ միայն
մտածելով, այլ իւր մտածութիւններն աւան-
դելով թղթոց. ո՛հ, սակայն, յաճախ յուսա-
հատ կ'ապրի, գրական գործունէութիւնն հա-
ճոյալի աշխատութիւնն է առ մեզ, ուստի սըր-
տի սգով համակեալ լինելով նա, զարմանք չէ
որ չկարէ գրել, իւր ոգին յաւէտ խօսակից է
մեծ արանց հետ, Սոկրատէն մինչև Օկրեսթ
Գոնթ և Լիթրէ, Հոմերոսէն մինչև Հիւկո և
Լամարթին, սփոփանք կը խնդրէ անոնցմէ:
Իւր առանձնութեան մէջ կուգան միշտ մեծ
հանճարներ, բանաստեղծք, իմաստասէրք,
գլխունք ամէն ժամանակաց, ամէն դարերու,
և կը հարցնեն նմա, է՞ր այս լուռութիւն, է՞ր չես
առնուր գրիչ ի ձեռին, է՞ր լոյսեր չես ծառա-
լեր խաւար ընկերութեան մէջ, տեսնել չա-
րիքն, և զայն մատնանի չընել, տեսնել ան-
դունդն և անտի չզգուշացնել շատերն, այս
չէ սրտիդ զգացումն.՝ այսպէս չէ՞ միթէ ճա-
րիտ գրագէտն, հրապարակային ուսուցիչն.
ուսուցիչ արժանաւոր՝ զոր երախտագէտ սա-
նունք կը խնդրեն միշտ այնքան անձկանօք,
երբ բաժնուին ի նմանէ, նորա պատկեր կը
կրեն իրենց մտաց մէջ միշտ կենդանաւորապ,
միշտ կորովալից, և նորա յիշատակին կը նը-
ւերեն իրենց ամենէն ազնիւ զգացումներն:
Գրագէտն իւր մատուցած ծառայութեամբ
օգտակար կը լինի հանրութեան, իւր դասեր
կը տպաւորուին շատերու մտքին մէջ, բար-
ւոյն գլխութիւնը կ'ուսուցանէ, այսինքն կը
կատարէ գործ առաքելութեան:

Ահա վեհ պալատն և ազնիւ նպատակ, ահա կեանք բարեխառն և հանրագումար. եթէ դպրոցի աշակերտներ կրթել օգտակար է, նոյնչափ օգտակար է հրահանգել ընկերութիւնն, որ յոռի կողմեր ունի և որ զերծ չէ երբեք դառն փորձութիւններէ և բխրատեսակ պատրանքներէ: Ս. ԳԱՐԱՄԱՆԻԱՆ

ԵՐԶԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԸՄԲՈՒՆՈՒՄՆ

Իրողութիւններ կան, զորս լիովին ըմբռնելու համար հարեանցի ակնարկ մը բաւական չէ. ժողովուրդն, զուրկ մտքի մշակութենէ, յաճախ կը խեղադիւրէ զայն և ի զուր գործնական կենաց փորձառութեան կը դիմէ իւր սխալն ուղղելու համար: Բնազանցական ճամարտութիւններն այս դասակարգէն են. ո՛չ մարդոց ճարտարութիւնն, ո՛չ ալ նոցա երկարամեայ փորձառութիւնն անպատճառ կը յաջողի գաղտնեաց խորը թափանցելու, ուստի ԳՈՐԾԻ ՄԱՐԴԻԿԻ այս պարագային մէջ նուազ յաւակնոտ պարտին լինել, զի այս ճամարտութիւնը նիւթի հետ գործ չունին, թէպէտ ոչինչ ընդհատ և թերեւս աւելի իսկ կենսական կարեւորութիւն ունենան առօրեայ կենաց մէջ: Ողջամիտ իմաստասէրն սակայն, մտաց աշխարհի այդ մեծ խուզարկիչն, արեւու նման պայծառ կը տեսնէ զայնը. իւր ստեղծագործութիւնները չեն սոքա, այլ գիւտերն. գիւտերը բնական օրէնքներէն աւելի զօրաւոր, զի այս վերջինը դարեւու ընթացքին մէջ գէթ տարբեր ուղղութեամբ գործելու նախասահմանեալ են, մինչ բնազանցական ճամարտութիւնը կան մնան յարաժամ ի մի և եթէ վիճակի. բնութեան Արարիչն իսկ, թէպէտ կարող է բնական օրէնքներն յեղաշրջելով տարբեր տիեզերքի մը ծնունդ տալ, այլ չը պիտի մտաբերէր անգամ բնազանցական ճամարտութեանց ձեռք դրուցունել, զի նոքա իսկ և իսկ իւր էութեան մասը կը կազմեն:

Իմաստասիրական հարցերն թեթեւապէս չօշափելէ յետոյ երբ գործնական կենաց խառնադանձին մէջ նետուինք, ուր ամէն դէպք գոգցես ձեռք ձեռքի տուած առեւելոյթս խաբանել ուզէին բնազանցական ճամարտութիւններն, ամէն վայրկեան ենթակայ ենք երեւութական պատրանաց, և եթէ ըստ բաւականին հետախոյզ միտք չը կրեմք՝ շատ շուտ պիտի դատապարտեմք համայն իմաստասիրութիւնն իւր գեղեցիկ բայց լիովին անօգուտ երազ մը. ի մի բան, ճամարտութիւններն տեսութեանց հետ պիտի չփոթեմք և այս պիտի լինի մեր անդրանիկ սխալն. տեսութիւններն պարտիմք վերապահութեամբ ընդունել, բայց ճամարտութիւն մը, բնազանցական թէ՛ բնական, միշտ ճամարտութիւն է. եթէ տարակուսելի կէտ մ'ունենար, արդէն ինքնին պիտի դադրէր ճշմարտութիւն լինելէ:

Այս գերազանցապէս նիւթապաշտ դարուն մէջ, մարդիկ իրենց ամբողջ ուշադրութիւնը դարձուցած են շօշափելի իրողութեանց. գործարանաւոր և անգործարան մարմնոց շրջանակէն դուրս, նիւթէ վեր սըլացողներու թիւը կարի սահմանափակ է, և այնպիսիք ալ արդէն ողջամիտ հասարակութեան կողմէն երազող նկատուած են. բայց քանի որ աննիւթ միտք մը կայ մարմնէն անբաժան, ոյր գործունէութեան զերին է հա-

մակ նիւթեղէն աշխարհն, պարտիմք ուշադրութեան առարկայ ընել մտքի վերաբերեալ ճշմարտութիւններն, զի բնազանցական ճշմարտութիւն ըսելով պարզապէս մտքի ճշմարտութիւն կ'իմանամք. բնազանցական կ'ըսեմք ամէն անոնց որք բնութեան մասն չեն կազմեր. թերեւս այս սահմանը եզակիի վերածել ճշգրտոյն պիտի լինէր, քանի որ բնութեան մասն չը կազմող միակ էութիւն մը կայ և այն է միտքն: Մտքի ճշմարտութիւններն մարմնոց աչօք տեսանելի չ'են, սակայն նոցա բարւոք կամ անուղիղ կիրառութեան հետեւանքներն ամէն վայրկեան կը կրեմք ի մեզ, վասն այնորիկ նոցա կենսական կարեւորութիւնն. տեսութիւն մը չը նկատուի այս նախադասութիւնն, ո՛չ ալ նորաւոր յորդոր մը. ժողովուրդն ինքնին անգիտակցաբար կ'զգայ զայն. իւր ամբողջ կենաց մէջ զհետ կը պնդի այս ճամարտութեանց, բայց կը սըլալի որակին մէջ. բնազանցական կ'որոնէ ի նիւթականին, զի որպէս վերև յիշեցինք, նիւթէն դուրս ոչինչ չուզեր տեսնել. այս սկզբնական սխալ կ'առաջնորդէ այլոց ծանրագոյն սխալանաց. մարդ կը դեգերի անել բաւիղի մը կամ լապիւրինթոսի մը մէջ, որով կեանքի բարեխառնութիւնը կը խանգարի, խեղդիւր կը մնայ անլոյծ, կը դառնայ անհասկանալի. մինչև իսկ նորա գոյութիւնը կ'ուրանան. — Շատ անգամ խեղդիւր մը լուծելու գիւրագոյն միջոցն զայն ուրանալն է: Բնազանցական ճամարտութեանց մէջէն այս անգամ պիտի քննեմք երջանկաբիւնն իմաստասիրական ու ժողովրդային կրկնակ տեսակէտներով:

Ո՞վ է աշխարհի վրայ այն մարդն որ չը փափազի երջանիկ լինել. այս չէ՞ միթէ ամէն մարդու իտէալն որքան ալ գուհիկ լինի այն. բայց երջանկութիւնն — ահա կենսական կէտն — որքա՛ն հակասական, քանի՞ այլազան եղանակօք ըմբռնած եմք. պարզ է այս մասին ժողովրդին համոզումն — հարուստ լինել. նորա համար՝ հարստութիւն և երջանկութիւնն հոմանիշ են. ժողովրդի տեսութեամբ՝ ո՛չ թէ միայն թագաւորներ, ու իշխաններ, այլ վաճառականք, սեղանաւորք և կալուածատեարք ամենեքին երջանիկ են, որովհետև հարուստ են. ուստի ամէն ոք կը ջանայ հարուստ լինել երջանկութեան հասնելու համար. աւելորդ է ըսել թէ շատ քիչեր կը յաջողին յայդմ, և միայն հարստանալէ յետոյ կը տեսնեն թէ տակաւին երջանիկ չ'են: Մտաւանջութիւնն դարձեալ կը վերսկզբի և աւելի բուռն կերպով. խեղճ միտքը կը չարչարուի այդ միակ զօրեղ գաղափարին ճշման ներքև. գաղտնիքը գտնուած է. ենթադրեցէք հրաշագեղ կուսի մը սիրտը գրաւել, սիրասուն զաւակներ ունենալ, կառավարական բարձրաստիճան պաշտօնեայ լինել, մեծ մարդու համբաւ վաստակել, և այլ հարիւրաւոր մին գմբուս գլուխ նիւթական միջոցներ: Այսոքիկ ամենեքին պահ մը շնորհուին Ձեզ. երջանիկ էք յայնժամ, երբ կ'երևակայէք մեծահարուստ սեղանաւորն իւր չքեղապարանքին մէջ, ուր ամէն ինչ պերճութիւն և վայելչութիւն կը բուրէ, մինչ գուցէ այդ մեծափարթամ ապարանքին իսկ առջնութեան կից աղքատիկ տնակի մը խարխուլ խցիկին մէջ համեստունակ գործաւորն մխացող ածուխին շուրջ կը զոխայ, մի՛ անպատճառ հետեւեցնէք թէ ոսկիի այն իշխանն երջանիկ է և նորա աղքատիկ դրացին աշխարհի հուսկ

յետին թշուառն. չէ՞ք լսած միթէ հարուստներու հառաջանքներն, երանիներն զոր կուտան փողոցի տղոց, մուրացիկներուն խակ: «Գուցէ այս համեստ մարդ իւր ցնցոտինքներուն մէջ առաւել երջանիկ է քան զիս» յուսահատական բացառանջութիւններն միթէ երջանկութեան արտայայտութիւնն են. բայց մի՛ առարկէք թէ այդ հառաջանքներ անկեղծ չ'են. զգացմանց այդ յանկարծուստ յորդումներ կեղծիք չ'են վերցներ: Բարեկեցիկ լինելն յոյժ բաղձալի է, բնական անմեղ վայելքներ կը գնահատուին, բայց սոքա, որքան ալ փափագելի, որքան ևս հրապուրիչ, բնաւ չ'են կրեր յինքեանա երջանկութեան տարրն, զի նիւթն չէ կարող ստեղծել զաննիւթն. երջանկութիւնը մտքին մէջ փնտրուել պէտք է. ամէն ոք երջանկութիւնն իւր մէջ ունի, ի՞նչ հարկ հետին փնտրել զայն: Երջանկաբիւնը մեքի մի մասնաւոր տեսակէտով կամ վիճակն է որ յառաջ կուգայ նորա տեսաբանական գործունէութեան, կամ աւելի պարզ, երջանկութիւնը հետեւանք է մտքի ուղղամիտ գործողութեան որ խղճմտանքի գոհունակութիւնը կ'ենթադրէ: Ոչինչ առաւել երջանկութիւն կը ներշնչէ քան իւր պարտականութիւնն լաւ կատարած լինելու գիտակցութիւնն: Երբ կ'ըսեմք այն ինչ մարդը երջանիկ է, իմա՛ նորա միտքն լաւ տրամադրութեան մէջ է, վասն զի առանց մտքին՝ մարդ հոգեկան գոյութենէ զուրկ է, և առանց հոգեկան գոյութեան՝ չիք երջանկութիւն:

Ամերիկացի նշանաւոր կնոջ մը համար կը պատմուի թէ սոսկալի հիւանդութեամբ մը կը տառապէր. մարմինն համակ ա՛յն աստիճան արգահատելի կացութեան մը մատնուած էր որ բոլոր զինքն տեսնողները կը կարեկցէին իրեն. այդ կին սակայն, խղճմտանքի հաշիւ մ'ունեցած էր իւր ծանօթներէն միոյն հետ, որու հետեւանօք այնպիսի մոտային գրգռման մ'ենթակայ որ թուի չէր իսկ ըզգար իւր մարմինը կրծող ցաւերը. հազիւ քանի մ'օր ունէր ապրելու, և ահա դէպքերու բերմամբ բարոյական այդ գոգաւորութիւն ինքնին կ'անհետանայ. խղճմտանքն իւր կապանքներէն կ'արձակի. միտքը կը գտնէ իւր տրամաբանական վիճակն և հոգեվարք կ'ինը կը բացազանչէ. «Այժմ, այժմ երջանիկ եմ»:

Երջանկութիւնը բարեկեցութեան մէջ մի՛ փնտռէք, բնաւ չը պիտի գտնէք զայն. երջանկութիւնը հոգեոյն մէկ սփոփանքն է:

ԼԵՒՈՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ՏՈՒԱՆԱՄԷ. Պատկերազարդ Աղօթագիրք ի պէտս թրքախօս Հայոց: Կը պարունակէ ամէնէն յաճախ արտասանելի աղօթից թրքերէն թարգմանութիւններն՝ մեծ մասամբ հայերէն բնագիրներովն հանդերձ: Երես 160. Տպ. Ն. Կ. Պէրպլեան: Գին 3 զրշ:

ՀԷՐ ԱՏԷՄԻՆ ՏՕՍԹՈՒ, ետխօտ Դալիսիսի հրձգը Սըհնէք. Սովետաց Պատ. Յանձնաժողովը խնդրանօք Տօքթ. Ս. Յ. Յակոբեանի հեղինակած «Նախնական գիտելիք առողջապահութեան» անուն տետրակն է այս, Այնթափ Ս. Վարդանեան կրթարանի ուսանողաց ձեռօք թարգմանուած: Երես 72. Ն. Կ. Պէրպլեան: Գին 60 փր:

Կը ծախուին գրաւաճառաց, Պահճէ-Գարուի ջրալաճառաց և Ուղուն Չարը-պաշը, թիւ 402 Փալադաշեան Փորագրատունը: 5—2

ԳԵՂՋՈՒԿ ՍՈՎՈՐՈՅԹԲ

— ՅԵՇԱՏԱԿ Մ'ԱՆՑԵԱԼԵՆ —

Մարդու համար յոյժ սիրելի են մանկութեան աւուրց քաղցրութիւնն և նոցա մէն մի յիշատակը։ Այս երջանիկ աւուրց յիշատակներէն ու տպաւորութիւններէն մինն է զոր կը փորձեմ քրքրել այժմ իր յիշատակ մ'անցելոյն։

Մանուկ էինք դեռ, դպրոցական այն մանուկներէն՝ որոնք իրենց տեսած ու լսած առարկայն հասկնալ կը հետաքրքրուին չափունակ։ Այսպիսի բնական երեւոյթի մ'ազդեցութեան ներքեւ անյագ տենչ մը կը կիզուր մեր սիրտը ամէն անգամ՝ երբ կը պատահէր մեզ մի տեսարան որ կը ներկայէր գեղջուկ պարզ կեանքի սովորոյթի հին պատկերը։

Քանի՜ քանի՜ անգամներ յուզուեր ու բերկրեր են մեր սրտերը ի տես այն հարսանեկան արարողութեանց՝ զորս իմովսանն իմաստասիրած եմ, և այսօր՝ իմ ծննդավայրէս հեռի երկրի մը մէջ՝ երբ օրուան գործառնութեան ղեկ թողած, հանգստարանիս լըռիկ յարկի ներքեւ գիշերուան խաղաղիկ ժամերս կը թելադրեն զիս յիշատակարաններս քրքրել, անցեալն իր բոլոր գործերով կը պատկերի յիշողութեանս առջեւ, և որքան կը զօրէ գրիչս տկար, կը ջանամ աստ զնեւ նորա մէկ տկար նկարն։

Ձմեռնային այն սառնաշունչ եղանակի մէջ՝ երբ սարն ու ձոր, լեռն ու դաշտ թանձրամած քօղի ներքեւ կը հեծեն, մեր գեղջուկները կ'սկսին այն սրտագին արարողութեանց՝ որք շատ անգամ իրենց պարզ ու բնական սովորութեամբ կը շարժեն անմեղ մահկանացուաց նախանձն։

Բաղէշէն մէկ ժամ բացակայ է Փարխանդ գիւղին։ Տիգրիսի այն ձիւղն որ կը լոյսի Պիթլիսի հիւսիսային անտառապատ լեռանց ստորոտէն, իւր մէջ ընդունելով Պիթլիսի չորս կողմը ուղող քառեակ գետոց օժանդակութիւնն, գարնան գեղափայլ օրերուն յորդելով՝ կ'ընթանայ մերթ յաջ ու մերթ յաջեակ այն քաղաքին՝ ոյր վրայ դրած ենք երբեմն այնքան մանրազնին։ Այդ գետը հարաւային կողմը դառնալով հանդէպ այս գիւղին, կ'ուղղէ առաւօտէն այն ամէն արտօրայքն յուռթի որոնք ամէն տեսակ հունձք և արմախք պատրաստ են տալ գեղջուկ քրտնաթոր մշակին։

Թողնենք ուրեմն այս Փարխանդի բնական նկարագիրն, որ իր տեսակին մէջ կը համարուի առաջինն, ու դառնանք պատկերել այս գիւղի գեղջուկներու հարսանեկան տեսարանը։

Բարեկենդանի առաջին եօթնեկի շարաթերեկոյ՝ որ քրիստոնէութեան առաջին օրէն ի վեր մերայնոց համար տարապայման բերկրանայ ու անմեղ զուարճութեանց օրերու նախաշաւիղն նկատուած է, մեր գեղջուկներուն համար մանաւանդ մեծ նշանակութիւն ունի։ այդ օրէն զանազան հին սովորոյթից նոր տեսարան մը կը բացուի, ուր ծերն ու երիտասարդ, հարսն ու փեսան, աղջիկն ու պառաւ, մեծն ու փոքրն առ հասարակ իրենց դերն ու մասն ունին։ Եւ եթէ ասոնց բոլորն բաժնին ինկած գերերն ի գիր առնուին, հատորներ կը լեցունին։ Ուստի՝ իրր ծաղկաքաղ այդ աւանդութեանց, կազմենք ներկայիս մի փունջ թռչնեալ ծաղկանց։

Բէյիս Վ. որոյ տուն ու տեղն էին խիստ չքեղ, հայր էր եօթն կարիճ որդեկաց, որոցմէ վեցն ամուսնացուցած։ ամէնէն պղծտիկն՝ որ ունէր անուն Սիրունիկ, էր ծաղկահասակ, նման այն նորահաս նոնենոյն՝ որ ծաղկեալ ու աննկուն՝ մայիսի վերջին շարթուն կ'զգլիւ բնութեան փառքն ողջոյն։

Սիրունիկն էր իր նահապետ հօր սրտի ծաղիկն։ Նորա անուշ ձայնի դայլայլիկ կը հիացնէր ո'չ միայն իր ծնողքը, այլ և համայն գեղջուկներն։ Երբ նա կ'երգէր երգ մը ներդաշնակ, ամէն բերան գոհութեամբ կուտար երկնից փառք։ Շատ օրիորդաց հարք ու մարք կ'աղօթէին առ Աստուած շարունակ որ պահէ միշտ անփորձ նոյն սոխակն։

Հաճը Թորոս, որ շարունակ կ'որոնէր գըտնել մի սիրուն փեսայ, ինչքան երջանիկ և ուրախ էր իւր Նազլի տիկնոջ հետ, որ իրենց աշխու աղջիկը՝ Սիրունիկ նման կտրիճի մը նշանած էին։ Գիշեր ցերեկ այս բանի վերայ կը մտածէին ու շարունակ կ'աղօթէին բարի կատարածին։ Մանաւանդ որ բարեկենդանի ալ եկած էր, երկուստեք պատրաստութիւնք կը տեսնուէին՝ Սիրունի ու Աղնիկ հարսանիքն փութացնելու։

Շաբաթ առաւօտ, Ս. Սարգսի այն շաբաթօրն, յորում փետրուարի վերջին աւուրց վըճիտ երկնից անհուն կամարի վրայ պլպլացող աստղունքն անհամար՝ երկրի մակերևոյթը ծածկող պայծառ ձեան փայլը կը ցոլանեն մերթ, այն օր Բէյիս Վ. ի և Հաճը Թորոսի տան ցնծութեան արշալոյս մը կը բերէր։ Դեռ նոր արթնցած էր Բէյիս Վ. իւր ձեռքը բռնած էր ձիթով լի մի վառուած ձրագ, և քաղցր ձայնով կը գոչէր շարունակ. «Վեր ելէ՛ք, Յակոբ և Սահակ, այսօր շատ գործ կայ ձեզ խամար (համար), տղա՛ք»։

Իսկ Բէյիսի կին Վարդուհին, որ ամէն պարագային ճշմարիտ օգնական էր իր էրիկին, որպէս մեր նախահայրն ի մէջ դրախտին, ելած էր հանդէպ աղօթարանին, այսպէս կ'աղօթէր սրտագին. «Փառք քեզ բարի լուսու Աստուած, Երկրպագանեմ քոյ զօրաց, օրնեալ (օրհնեալ) ես դուն ի մէջ քոյ փառաց, քոյ աջն ու խաչն եղնի (լինի) վըր մի գաւկաց (մեր գաւակների վրայ), իմ երես քե (քեզ) հող ու մոխիր եղնի, մեր մեղքն մեր երես չի տաս, քոյ ողորմութեան դուռն մեր վրայ բանաս, չար աչքէն, չար նազարէն մեր տունն ու տեղն ազատ պախե՛ս (պահես), քոյ ողորմութենէն մահրում չը խանես (հանես), քաղցր աչքով մեր վրայ նայի՛ս, մեր խորխորդ (խորհուրդ) դուն կատարես, քոյ արքայութեան արժանի եսե՛ս (ընես)»։ Վարդուհի խաթունի այս սրտազեղ մաղթանքին արձագանգ կուտար Բէյիսի բոլոր ընդոճին. մեծ ու փոքրն այսպէս կեցած դէմն աղօթարանին՝ իւրաքանչիւր իր լեզուաւ կ'աղօթէր արարչին-պահել զիրենք անփորձ և անվտանգ և կատարել իրենց անկեղծ փափագն։

Աղօթից այս վսեմ պարտականութիւն կատարելէն վերջ, տուն կը դառնան փոքր ու մեծ։ Բէյիս Վ. կը կարգադրէ այն ամէն բան՝ որոնք գործադրելի էին ի մէջ յաջորդ օրուան։ Հուսկ ուրեմն իր խօսքն կ'ուղղէ առ իւր անդրանիկ Վահան, կ'ըսէ նմա սիրով հայրական, որպէս զի պատրաստել տայ սաղմ ու զուսան և քանի մը քաջ կոչնկան (կոչնական) որ կարգաւ ժուռ գան գիւղն համայն և հրաւիրեն հարսնեւորներն որ միջօրէէն յառաջ ամէնքը հագուած ու զարդարուած՝ պատրաստ իրենց տուն գան։

Դեռ նոր ձմեռնային պայծառ օրուան ծիծաղկոտ արեւը՝ իր ոսկեծղիկ ճառագայթները հորիզոնէն դուրս տուած՝ գետնի վրայ հանգիստ ընկողմնած թանձրախաւ ձեան բիւրեղափայլ հատիկներն ակնախտիղ կը փայլեցընէր, այնպէս որ, խաթակն ու փափկակազմ ակնոցիքն անմիջապէս նորա ցոլքէն կը խիթանային(1)։ Բէյիս Վ. ի հրաւիրակք, Սաղմ ու զուսանով գիւղը կը պատէին ու ամէն դըրան առջև մէկ քանի վայրկեան աւուր պատշաճի եղանակ մ'ածելով, կը հրաւիրէին հարսնեւորներն որ գան ցորեկուան ձաշն ուտեն ու հարսին խուր (հիւր) երթան։ Հնադարեան այդ դաճուլ զուսան երբ իր չղջանջումները կ'սկսի բառնալ, միթէ կարելի է՞ նկարագրել այն խինդն ու բերկրանքը զոր կ'զգան գեղջուկք առ հասարակ, և արդէն նոցա համար պարտք է նկատուեր որ տուն ու մէկ (ամէն տնէն մէկը) լինին հարսնեւոր. եթէ գիւղն ունի 100-200 տուն բնակիչ, գոնէ մեծամասնութիւն պարտի տալ մէկ մէկ անգամ՝ կազմելու հարսնաւորների մեծ կարաւան։

Վերջապէս կուգան կը հաւաքին բոլոր կոչնականք, ամէնքն ալ երիտասարդ ու բարձրահասակք. ո՞վ որ ունի պահու մի զգեստ թանկագին՝ եթէ ինքն չ'է մասնակցած այդ հրաւերին, սիրով փոխ կուտայ իր դրացիին, որով ամէնքն էլ «նախուս մախուս» չօրերով զարդարուած, Բէյիսի տան մէջ մեծ բազմութեամբ սեղան մ'էին բոլորած, որոնցմէ ոմանք ջուրի նման ուխտէն մատուակուող չամչի օղիէն ու խոլթկայ անապակ կարմիր գինիէն իրենց գլուխն տաքցուցած, և ոմանք էլ Բէյիսի առատ սեղանէն և օրուան խրախճանութիւններէն յափառացած, իւրաքանչիւր ոք կ'երգէր իւր գիտածն։

Այս ձաշն որ հարսանիքի նախատոնակն է, այսպէս բաւական աղմուկով ու ցնծումով կը գտնէ իր վերջ. Բէյիսի հրահանգին վրայ բոլորն էլ ոտքի ելնելով, սեքուած ու թեքուած՝ մէկը նախուս եմքաւի մը հագած, շալիկի երկար թեւերն ծոպերով վար կախած, ուրիշ մ'իր գլուխ պլուած Պարսկաստանի սեւ ու կարմիր մետաքսեայ փօղին, ու հագած Սղերդի թիֆթիկէ փուշտ (մագոտ) ապան, կ'իյնան ճանապարհ։ Իսկ ամենէն ծերեր ու քամիկներ՝ իրենց վրան առած բինիլաճ և Սղերդի թեւանի ապան՝ առջեւէն կ'ընթանան. միշտ «Սաղն ու գուսան» անլուռ կը մնան, մանաւանդ հարսնեւորաց գիւղէն մեկնելու վերջին վայրկեան որպիսի ոգեւորիչ փայլ մը կ'ստանան։ Թէև այսպէս կը մեկնին ուղեւորք դէպի հարսի հօր գիւղն, սակայն միևնոյն երկոյ փեսայի տան մէջ մեծ հարկիք կան. երբ հարսնեւորք հարսի հօր գիւղին կը մօտին, մեր ծանօթ սահօլ զուսան որոտալ կ'սկսի, և սակայն պէտք չ'է մոռնալ որ, դեռ հարսնեւորք փեսայի գիւղէն չը մեկնած, թեթեւոտն մէկն հարսի հօր գիւղն իր սուրհանդակ կը զրկեն զեկուցանելու թէ խելիներ (հարսնեւորք) այսօր պիտի գան։ Այս սուրհանդակին աղուէս անուն կուտան։ Քանի որ հարսի հօր գիւղականք գիտեն թէ նոյն օրը պիտի գան խնամուտանք (խնամիներ), անհամբեր տանիսներ կե-

(1) Փետրուարի վերջին եօթնեկն սկսեալ, երբ ոյս գաւառաց մէջ տեղացող ձեան թանձր խաւի երեսը անձրեւի կաթիլներէն կը ծեծուի և փայլել կ'սկսի, այդ պարագային առանց ակնոցի ծամբողդողաց աչքերն նոյն արտակարգ փայլին կը յղեն և տկարանայ. աչքի այդ տկարութեան «ձմէթ» կ'ըսեն։

ցած կը դիտեն : Երբ որ Սազ ու գուսանի ձայն կը լսեն , իրենցմէ կտրիճ մը կը դրկեն որ եկող հարսնեւորաց հետ գօտեմարտի . եթէ յաղթող գտնուի , հարսնեւորաց բերած խորովածի պոյին (շնինք) անոր պարգեւ տըրուի : Հարսնեւորք հարսի հօր դրան առջեւ երբ կը հասնին , Հաճը Թորոսի տան մշակ , դուռն ներսէն ամուր մը փակած , « դուռ բռնելայ » կը գոչէ : Բէյիս վ. ի կնքահայր Ստեփան կը հանէ ծոցէն իր քսակ , կը նուիրէ այն գուսանին ինչ որ էր հարկ , դուռը կը բացուի , ու խնամախիսեր (հարսնեւորք) ներս կը մտնեն : Հաճը Թորոսի տուն կը նմանէր ընդարձակ մեծ պանդոկի մը , չորս կողմը պարզուած էր փայլատի (կակուղ խոտի) նստարանք . խնամիներ նորա վրայ կը նստին , անմիջապէս տաք ջուրն՝ հողէ կոնքի մը մէջ լեցուցած՝ հարսի մօտաւոր կին ազգականք հարսնեւորաց մէջ կը բերեն կը շրջեցնեն ու նոցա ոտքերը առ ի յարգանս կը լուանան , անոնցմէ 20 կամ 40 փարայ նուէր կ'տրուակուեն : Ոտնըւայի ձեւաբանական այս սովորութենէն ետք , պատրաստուած հարիսան (քէշկէկ) ու խորնված կը մեծարուին բազմականաց : Բայց դեռ փեսայի քաւոր (կնքահայր) առաջին պատառն բերան չը տարած , նստողներէն մէկն կ'առաջարկէ որ հարսի զաւած (պալլըզ) կտրեն ու յետոյ պատրաստուած բարիքը վայելեն : Այս բանաձեւի վրայ հարսնեւորք առ հարսի հայրն խօսք կ'ուղղեն . « խնամի Թորոս , շաքար մը կեր որ տեսնենք » կ'ըսեն : Հաճը Թորոս իր խորամանկ մի մարդ կը թուի լինել բարքով յոյժ փառունակ , բայց քանի որ շատ կը սիրէ նա արծաթն ու տանկ , խաւոր ձայնով կը բանայ իր գաբանկ (բերան) . « խնամաւորք , դուք շատ բարով էք եկեր , բայց ծեր պարտքն դուք չէք ճանչցեր , մեք իրար շատ կը սիրենք , աման (բայց) աղաթ մը կայ որ պէտք է կատարենք , մեզի խամար (համար) շինական են կ'ըսեն , մենք էլ ձովայի (կոշտօրէն) մեր գործ չը բռնենք . առակ մը կայ , կ'ըսէ . « պրայ պրայի (եղբայր եղբոր պէս) պազար պէյանի (պազարլըզ յայտնի) . իմ աղջիկն ուրիշ է , էնոր (անոր) զաւան որոշենք , յետոյ ճաշակենք » : Այս խօսքին վրայ քաւոր Ստեփան կուտայ պատասխան . « խնամ Թորոս , րէյիս վ. քեզ շատ սիրեր է . ինչ որ կուտայ , դուռն ընդունէ : մին մեր ըզղայով քրտան լիւրայ քեզի կուտանք , դուռն էլ զաւուր ըլլէ » : Հաճը Թորոս կ'սպասէր այս պարագայէն մեծ որս , բարկութեամբ կը պատասխանէ . « Ես հաճը Թորոսն եմ , մինչեւ օր իմ ուզածն չեղնի , ես աղջիկ տուող չեմ , աման՝ դուք եկեր էք . վեր իմ գլխուն իմ աչերուն , կերէ՛ք , խմէ՛ք , ելէ՛ք գացէ՛ք . փառք Աստուծոյ մենք նոր պիրար չը տեսանք » : « խնամ Թորոս , քոյ ուզածն ինչ է , շաքար մ'աւ կեր , զարար չը կայ , կ'ըսեն հարսնեւորք : « Քաւոր Ստեփան , դիտե՛ս իմ ուզածն ինչ է , կուզեմ յիսուն լիւայ , աճամ չալ մը , կլապիտոն Սալթէ մը , շալվար մը , թոպ մը շամայ դուռնի զոքնչերթի (զոքնչին նուէր) , կուզեմ նծդր (նծոյգ) ձի մը , 14 ոչխար , պուղայ գըմէլ մը , էսոնցմէ զատ շատ բան ունիմ ուզելու , բայց ծեղի խաթըր կ'ընեմ : Եթէ էս (այս) իմ ուզածները չը տաք , սապախտան դառտակ կ'երթաք . Աստուած ծեր բան յաջողայ » : խնամի վ. կ'ըսէ . « Հէվի կընեմք (կը խնդրեմք) , խնամ Թորոս , մեզի նամուսը մի ընէր , մենք ալ տօսթ ու տուշմի տէր ենք , կ'ուզես օր (որ) քո աղջիկ երթայ միայ անթի , դուռն դիտես , ինչ որ ունինք ծախենք

տանք քեզի , մենք քոյ տնէն տարտակ չենք երթար : Մեզի աղջիկ տուողներ շատ կան , բայց մենք կ'ուզենք քոյ խետ (հետ) խնամութիւն ընենք , դուռն էլ մեզի քարին մի զարնեմ » : խնամի Թորոս կ'ըսէ . « Ես էլ կ'ուզեմ ծեր խետ (հետ) խնամութիւն ընեմ , պալէ (բայց) իմ աղջիկն էն (այն) աղջիկ չէ . խըլը (օտարք) որ լսեն , վաղ ինձի ինչ կասեն . (միթէ) իմ աղջիկ տասն կամ քսան օսկու աղջիկ է . գիտցողի մօտ իմ աղջիկ ուրեղ (իր ծանրութեամբ) օսկի կաթէ (կ'արծէ) . աման , քանի՞ օր դուք բարով եկած էք , ես քսան օսկին ծեր աչքերուն խաթըր կ'ենեմ , լաքին . հեռուն (30) լիւէն (լիւան) ու ասածս ճակերն (նուէրներ) մաեամ (անպատճառ) կ'առնեմ : էլ էս բանի համար հէջ չը թերթըլաք (թերթեւաք) , խօսք ու զրուց չենեք , իմ խօսքն խօսք է » :

Հարսնեւորք երբ կը տեսնեն որ խնամ Թորոսն բնաւ կակղնալու տրամադիր չ'է , երկու չարեաց փոքրագոյն կ'ընտրեն համակերպիլ նմա հետեւեալ պատասխանով . « խնամի , դուռն գիտես , ինչ որ կուզես կուտանք , մենք այս տեղէն առանց շապիկ կերթանք , առանց խարսի (հարսի) չ'ենք երթար . լէ պալէ , (բայց սակայն) խարսի ետթաղը՝ մէկ խատ (մէկ հատ) նիւշուն տասն նուկանոց (հինգ օխայ) թաղիս (թաղիք) զիլի կարպետ մը , դուռնի բարձ մը և թամամ ճիհէզ , չորս խատ քաղըր (Պիթլիզի) զիլա տնուրիկ շապիք , չորս խատ անթարի (երկուս իրիշքի եղնի , երկու մանուսայ) , չորս խատ նիւշուն մէզար (գոգնոց) , երեք խատ պէրու (ոչխարներ կըթելու տեղն) մէզար , աղէկ դաւմէ մը (ճիւպպէ) , գլուխն կարուկ թաս փարայ , գարտանլըխ (վըզնոցն) , իրեն հըմէն (ամէն) տէյրու տուն (պէտք ու կարիքն) , բարթ մը մաղէ լարան(1) , եօթն խատ նիւշուն արախճի (գգաք) , տասն խատ նիւշուն բուճ (գուլպայ) , ասոնք ըմէն թամամ կուզենք քեզնէ : Չունքի մինք էլ մարդու տէր ենք , պէտք է օր չամէնամք » :

« Հալ պաթ ես էլ ձի (ինձի) գօրայ (չափ) մարդ եմ , մինակ էս աղջիկ չ'է օր իրկան կուտամ , ես ինկնող կանգնող մարդ եմ » , կըսէ Թորոս :
ՂԱԶԱՐՈՍ ՆԱԶԱՊԵՏԵԱՆ
(Շարունակելի)

(1) Յօդին և չուպնի բերան մողթով կարելու համար եօթն հակ մաղէ թեւ , մէկ ու կէս մէթր երկայնութեամբ :

ՏՈՒԹ . ՍԱՅՐԷՅ . Երկար ապրելու միջոցներ . Սկզբունք Առողջաբանութեան . Թարգ . Աչազուրկ Թաղէս Կէզիւրեան . — Ամէն դասու , վիճակի , հասակի և սեռի անհատից համար հաւասարապէս օգտակար աշխատասիրութիւն մ'է , իբրեւ կենաց ճամբիտ ուղեցոյց : Խրթին բառերու բացատրութեանց համար յաւելուած մ'էս կը պարունակէ : Երես 294 . Տպ . ձիվէլէկեան : Գին 10 դր :

Կը ծախուի գրավաճառաց , Պահճէ-Գաբուի Զրավաճառաց քով և Ուզուն-Չարչը պաշը , Փալազաշեան Փորագրատունը : 3—5

ՍԻՐՈՒՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ մանկանց և պատանեաց համար . Պատկերազարդ . Թարգ . Ա . Թ . Կէզիւրեան : Երես 80 . Տպ . Գրաշարաց Ընկ . Գին 100 փր : Կը ծախուի գրավաճառաց քով և Ուզուն-Չարչը պաշը , թիւ 402 , Փալազաշեան Փորագրատունը : 3—5

ՎԱՐԴԵՆԻՈՅՆ ԱՐՏԱՍՈՒՔԸ

Վաղ անցաք դուք , սիրուն գարնան փայլ օրեր , Փոխան ձեզի ահա եկաւ ցուրս ձմեռ , Ալ մերկացայ ես իմ բոլոր փառքերէն , Ինձ մնաց լալ կեանքիս վրայ դառնօրէն :

Ո՛ր է սոխակ , փայլք երգիչն իմ կեանքին Որ դայլալով կը գրաւէր իմ հոգին , Ի՞նչու փոխան իմ փայլալիս քոչնկին Փչէ միայն անգուր ձմեռն ցուրս փախի :

Ո՛ր՝ առաւօտ արեալոյսն վարդամաս Ծիծաղաղէմ կ'ոսկեզօծէր զիմ հակաս . Հապա՛ զեփիւս երբ գար գգուել իմ քերթեր , Անոյց բոյս բոյս վայրը լեցնէր :

Արհեստաւոր ճգնէր լինիլ նմանող , Իսկ բանաստեղծ կուսային ինձ բիւր ներքող Թէ ես լինի , բայց սրտի հետ կը խօսիմ , Մի նայի՛ք արդ եղիկոյս որ շուրջ չունիմ :

Վսեմ էի ի մէջ ծաղկանցն աշխարհի , Իսկ անուցն էր «բոլոր ծաղկանց քաղուհի» , Ըսէ՛ք այնչափ փառքերէս ինձ ի՞նչ մնաց . Կտր մը փայս , այս է բեկորն իմ փառաց :

Տեսէ՛ք չորս դիս , պատեր են ձիւն ու սառեւ , Կարկաչահոս առուակս ալ է փառացի , Չկայ՝ զեփիւս , չկայ՝ սոխակ ու լուսին Երկինք իստեւ սեւ ամպերով կը ծածկին : « Մինչ էի ես վարդ փայլաբոյս , յարգէիմ , Բայց երբ չորացայ անկայ ընդ հուպ ի գետին » :

Կեանքս ըսաւ զիս փորձառու մնացի , Խնդրեմ լուր ինձ , ով մարդ գոր ինչ ասացի , Միտք պահէ լաւ մը վերջին այս յորդոր , Պիտի օրհնես ու յիշես զիս ամէն օր . Երբ հարուս ես , մի՛ կարծեմ , չես երջանիկ , Գիցիր որ կեանք երազ մի է վաղանցիկ . Յիշէ՛ դու միտք իմաստունի մի առած , Թէ «չես երբէք երջանիկ՝ երբ չես մեռած » . Ո՛վ որ փառաց մէջ փանցայ ինձի պէս , Անոր վերջը «բեռնաւորքի» կը տեսնես :

ՄԱՐԻԱՄ ՈՍԿԱՆԵԱՆ

Շրջանաւարտ աշակերտուհի
Դպրոց . Տիֆլիզի վարժարանի

ԳՐԱԴԱՏԱԿԱՆ

ՄԱՐԴԱՐԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԱԳՈՒԹԵԱՆ ՍԽԱՆԵՐԸ

«Ծաղիկ» 16րդ թուոյն մէջ մեր գրած «Մատենախօսական» յօդուածոյն — որով կը քննադատէինք Գր . Մարգարեանի «Նոր Աշխարհագրութիւն»ը — պատասխաններ է Պ . Հեղինակն «Արեւելք» 2102 թուով , «Օրինաւորութեան սահման»էն դուրս :

Այդ պատասխան այնպէս խեղաթիւրած է մեր «Մատենախօսական»ը , որ զայն չընթերցող անձ մը՝ մասամբ իրաւունք պիտի տայ Պ . «առաջնակարգ մասնագէտ»ին : Սակայն ուշագիւր ընթերցողն կը տեսնէ թէ Պ . Մարգարեան ալ հասկնալով իւր թերութիւնները՝ կը խոստովանի զայնս սա բառերով — «Մինչդեռ... անհամեմատ կարեւոր և շատ մեծ պակասներ կան զորս զանց ըրած եմք » : «Դո՛ւ ասացեր... անուշադրութեամբ դրուած է » . «այսքան քերութիւնը ներքի է » . «այն աստիճան փութացուցինք որ՝ ժամանակ չունեցանք » . «սկսեալ մի քերութիւն՝ զոր չեմք վարանիր խոստովանիլ » , ևն . ևն :

0. « Դիտելի է որ՝ Պ. Բենագատը՝ 444 երեսէ բաղկացեալ դասագրքի մը մէջը Ասիական Թուրքիան միայն առարկայ կ'ընտրէ՝ քըննադատութեան և այս ալ՝ Թերեւս իր ուղեւորած և ի մօտոյ ուսումնասիրած վայրն ըլլալուն համար » կ'ըսէ Պ. Աշխարհագէտն :

Այո՛, Ասիական Թուրքիան ընտրեցինք, Ա. որովհետեւ « Օսմանեան Պետութեան վրայ, որպէս արժան է, աւելի խնամով և կարելի մանրամասնութեամբ խօսած եմք » ըսած է Յառաջարանին մէջ (էջ 15), զոր կրկնած է նաև Յովհաննէսեան էֆէնտի իւր ռէֆլաքսի մէջ — « Օսմանեան Պետութիւնը՝ աշակերտին ծննդավայրը՝ որպէս արժան է, մասնաւոր ուսումնասիրութեան առարկայ եղած է » . Բ. որովհետեւ բնական համոզումն ունէինք թէ՛ միւս երկիրները գրած ժամանակ կրնար օգտիլ եւրոպական լեզուաւ գրուած բազմաթիւ Աշխարհագրութեան դասագրքերէ . սակայն այժմ ալ Յորանան աչքէ անցնելով կը տեսնեմք թէ՛ չէ կրցեր օգտիլ անոնցմէ իսկ, զի օրինակի համար « Յառաջա ընդհանրապէս կը գտնուի բարեխառն գօտեոյ տակ » կ'ըսէ (էջ 55), որով կը հասկցուի թէ՛ Յառանա ևս՝ Ռուսիոյ և Սկանդինաւեան Թերակղզոյ նման՝ Սառուցեալ գօտեոյ տակ մասեր ունի . Գ. Փարիզի մէջ ո՞ր տեսեր է « Վերսայլի Պալատ », « Շանզ Էլիզէի պարտէզ » . նոյնպէս և երբ Եւրոպիոյ զինուորական մեծ տէրութիւնները կը հաշուէ, անշուշտ դարձեալ « անուշադրութեամբ » անոնց կարգը չը դասեր Իտալիան, թէև սա պատերազմի ժամանակ կարող է 840,000 զինուոր հանել և 300,000 ալ շարժուն ազգային պահպան զինուոր . Գ. որովհետեւ « ի մօտոյ ուսումնասիրած » եմք Ասիական Թուրքիան :

Խիւսալէնտիկեարի կուսակալութիւնը չեմք տեսած « ի մօտոյ », սակայն գիտեմք թէ՛ չը բաժնուիր « երեք նահանգներու, Պերուսա, Բէօքափեա և Բարա-Հիսար » (էջ 176), այլ հինգ նահանգներու . Պերուսա, Էրքօլու (Պիլէճիկ), Բարասի (Պալքեքսի), Բէօքափեա և Բարա-Հիսար : Տէրսիմ չեմք գացած, բայց գիտեմք որ « կուսակալութիւն » (էջ 191) չէ այսօր, այլ Խարբերդի կուսակալութեան մէկ նահանգն : Պաղտատի կուսակալութեան մէջ « Միւնիսթիք », Նէճէտ, քաղաքաց կարգ անցած են (էջ 197), մինչդեռ ընդարձակ երկիրներ են :

1. Կը ծանուցանէ թէ իւր աշխարհագրութիւնը « 15-20 տարիէ ի վեր հրատարակուածներուն վրայ՝ զգալի առաւելութիւններ կը պարունակէ » ըստ վկայութեանց « կարող և անաչառ մասնագիտաց » :

Մարգարեան Աշխարհագրութիւնը բաղդատեցինք Ասլանեան Աշխարհագրութեան վերջին Գ. տպագրութեան (1890 Սեպտեմբեր) հետ, և տեսանք թէ՛ վերջինս շատ մեծ առաւելութիւններ ունի առաջնոյն վրայ, որ ո՛չ թէ « 15-20 տարիէ ի վեր հրատարակուածներուն վրայ զգալի առաւելութիւններ կը պարունակէ », այլ Ասլանեանի նախորդ տպագրութիւններէն քաղուած է. զայս ապացուցանելու համար ըստ բաղդի տեղ մը բանամք :

Ասլ. էջ 253	Մարգ. էջ 195
« Մուսուլ եւ Պաղտատ — Այս երկու կուսակալութիւնը կը տարածին Ասիական Թուրքիոյ արեւելեան հարաւային կողմն, Պարսից սահմանագիծին երկայնութեամբ » :	« Մուսուլ եւ Պաղտատ — Սոյն երկու կուսակալութիւնը կը տարածուին Ասիական Թուրքիոյ արեւելեան հարաւային մասին մէջ, . . . Պարսից սահմանագիծին վրայ » :

2. « Եթէ կ'ուզէ Պ. Բենագատը, Յիսկանի պէս մի քանի ապագիծի կտորներ ալ ես յիշեմ » :

Բրիտանիոյ Կոլոմբոս երբ բազում տառապանք Ամերիկայի մէկ մասը կը գտնէ, վերան կը խնդան ըսելով թէ « Այն ալ մեծ բան մ'է . մե'նք ալ կը գտնեմք » : Այս անգամ Կոլոմբոս հաւկիթ մը կ'առնու և կը հարցնէ — « Կրնա՞ք այս հաւկիթն իր քթին վրայ կեցնել » . ներկայ գտնուողներուն ամէնն ալ կ'աշխատին, և չեն կրնար . Կոլոմբոս հաւկիթին ծայրը գրասեղանին զարնելուն պէս՝ քիթը կը կտորի, և կը կենայ . ժողովուրդը կ'սկսի ծիծաղելով պոռալ — Օ՛, ատիկակ ամէն մարդ կ'ընէ », որուն կը պատասխանէ Կոլոմբոս — « Առաջուրնէ խեղճերնիդ ո՛ւր էր » : Եւ մեք կը հարցնեմք Պ. Մարգարեանի — Առաջուրնէ խեղճերնիդ ո՛ւր էր :

« Բայց ի՞նչ կ'ենէ անկից, աշակերտին Տեղագրութիւն թէ՛ դասական Աշխարհագրութիւն պիտի սովորեցնեմք : Մինչդեռ՝ այդ մանկայն հատի մեծութեամբ կղզոյն նայելով, անհամեմատ կարեւոր եւ շատ մեծ պակասներ կան զորս զանց ըրած եմք » :

Խնդիրը Տեղագրութեան հետ առնչութիւն չունի . քանի որ Առտէր կղզին յիշեր է, որ բոլորովին անբնակ է և այսօր յարգանոց եղած, պէտք էր յիշել նաև գրեթէ Առտէրի չափ տարածութիւն ունեցող — և ոչ միանանխոյ հատի մեծութեամբ — Յիսկան կղզին ալ, և կամ Առտէրն ալ պէտք չէր յիշել :

Վանայ ծովալը չեմք տեսած և ո՛չ ալ չափած, բայց քաջ գիտեմք թէ « 1300 քմ. երկայնութիւն » (էջ 172) չունի . հազար երկու հարիւր քիլոմէթրի չափ հազար տարբերութիւնը մեծ սխալ մը չէ՞ :

3. Էրզրումի կուսակալութեան մէջ գլուխուած աղահանքն այնքան առատ է՝ որքան կը պարունակեն Պ. Մարգարեանի ցոյց տրուած քաղաքներն, ուստի պէտք էր Էրզրումն ալ « գլխաւորապէս » ներու կարգը դասել . ահաւասիկ մեր աչքը տեսածներն — Թորթում երկու աղահանք ունի, մին ի՛նչապատ, և միւսն ի Պար . նախման ունի Իտ գիւղին մէջ . ի Պայէգիտ, ի Դերջան, ի ինուս կան բազմաթիւ աղահանք և աղի վտակը, որ ցայսօր կը ձանչուին Դուզլա անուամբ . ասոնք բոլորն ալ Էրզրումի կուսակալութեան կը պատկանին : Կը թողումք յիշել հին Դարանալի գաւառն ալ, որ նոյն կուսակալութեան հարաւային արեւմտեան ծայրը կ'իյնայ :

4. Մեք ըսած էինք — « Ալգարիա (էջ 183) Կեսարիոյ հին անունը չէ . նախ՝ Մեալ կամ Մաժալ (Լու. և Յն. Մագալա), և ապա՝ Կեսարիոն կամ Կեսարիա կոչուած է ի յիշատակ Յուլիոսի Կեսարու . կամ պէտք է գրել Կ ու Վ, կամ Ն ու Վ — Չէզարիա » : Իսկ Պ. Մարգարեան մեր խօսքը խեղաթիւրելով, կը պատասխանէ .

« Շնորհակալ եմ որ Պ. Բենագատը կը հաճի մեզ պատմութեան դաս ալ աւանդել և այս առթիւ օգնութեան կը կոչէ Պլինիոսն ու Ստրաբոնն, Յովսեփոսն ու Կոստանդ Ծիրանածինն, և սակայն ինքն ալ չկրնար մէջէն ելնել և առանց կարենալ բան մը ապացուցանելու, արդե՞օքներու մէջ կը կորսուի » :

Ո՛ւր է մեր արդե՞օքն այդ պարբերութեան մէջ . եթէ տակի ծանօթութեան մէջ տեսեր է, առնչութիւն չունի այն ո՛չ իրեն հետ և ո՛չ Աշխարհագրութեան հետ, այլ Պատմագէտ-հնադիտաց ուղղած եմք մեր խօսքն և հարցուցած՝ թէ Յովսեփոսի և այլոց վկայու-

թեամբ կապաղովկացի Մոսոն ցեղապետի անունն, — որոյ նուիրուած է Կեսարիոյ հին անունն Մա՛ղա կամ Մա՛ղակա, — « Ի՞նչ առնչութիւն ունի մերոյս Մեալկայ կամ Մա՛ժալի հետ : Արդեօք Մոսոնն՝ առ Խորենացոյ Մաժալի եղած է, թէ՛ Մաժալն է որ Մոսոն եղած է առ Յոյնս » : Պ. Մարգարեանի համար անշուշտ նշանակութիւն չ'ունին այս տեսակ գիտելիքներ, վասն զի իւր բնական Կ. Պոլիսը կազմող Պոլսոյ մասերն « Դուլգաբու, Եէնի-գաբու, Սամաթիայ բազմաչափ Գիւիշեր » կ'անուանէ (էջ 117) . նոյնը կրկնած է նաև « Մաղիկ Մանկանց » ի Ա. Թուոյն մէջ հրատարակեալ իւր « Մտաւոր ճամբորդութիւն » ին մէջ . միթէ աշխարհագրական մեծ սխալ մը չէ՞ այս ալ : Նոյն հանդիսի մի և նոյն թուոյն մէջ զարմանօք տեսանք Պ. Մարգարեանի մէկ ուրիշ խոշոր սխալն ալ . — « Հասանք Տարտանէլ (Հէլլէսպոնտոս) . . . Դուրս ելնեմք Կելիպոլուէն և ահա՛՝ ամբողջովին կը տեսնենք Քէրսոնէսեան Թերակղզին, ուսկից յառաջանալով՝ յաջորդաբար կը տեսնենք Սարոսի ծոցը . Էնոս . . . Տէտէ Աղաճ, և լին . . . բարեաղտաբար Կելիպոլուն այնքան մօտ է որ Պ. Մարգարեանի « Մտաւոր ճամբորդութիւն »-ը կարգացողներէն չատեր՝ օր մ'ալ իրական ճանորդութեամբ պիտի տեսնեն թէ Կելիպոլուն էտքը Տարտանէլի նեղուցը մըտնելով՝ գրեթէ երկու ժամ պիտի յառաջանան Չանաք-քալէն տեսնելու համար, և անկէ՛ յետոյ պիտի « դուրս ելնեն »՝ Սարոսի ծոցը, և լին » տեսնելու : Դարձեալ նոյն հանդիսի Բ. Թուոյն մէջ շարունակելով իւր « Մտաւոր ճամբորդութիւն »-ը դէպ ի Յունաստան, առիթ կ'ունենայ « արտառոց » անուանել « մեծապատիւ Լիկուրգոս » ի օրէնքներն : Հեզնէլէ առաջ զԼիկուրգոս, Պ. Մարգարեան պէտք էր գիտնալ թէ Սպարտացիք Դորէական լեռներէ ի Պեղոպոնէս արշաւող լեռնցի ժողովուրդք էին, և միայն զինու զօրութեամբ պիտի կրնային պահպանել իրենց աշխարհակալած երկիրն, որոյ բնակիչք տասն անգամ առաւել բազմաթիւ էին քան զՍպարտացիս . սակից ծագած է Լիկուրգոսի օրէնադրութեան ոգին : Այդ օրէնք՝ իւր ժամանակի հանգամանաց մէջ Սպարտացոց համար վերկարար օրէնք եղան, որով կարողացան ո՛չ միայն իրենց իշխանութիւնը Լաիոնիոյ մէջ հաստատել հզօրապէս և իրենց դրացի ցեղակից Մեսենացիները նուաճել, այլ նոյն իսկ Յունաստանի գերիշխանութիւնն Աթենացոց ձեռքէն առնելով՝ ժամանակ մը այդ երկրին բոլոր գլխաւոր քաղաքաց մէջ իւրեանց սահաւակետական կառավարութիւնը մտցնել : Պ. Մարգարեան պատմական մեծ սխալ մ'ալ կը գործէ Մեսոպոյայ գերեզմանն յԱտիշատ դնելով (էջ 189), ինչպէս և « Արիստակէս և Մեծն Ներսէս Սրբազան Հայրապետաց » գերեզմաններն ալ երկազ քաղաքին մէջ դնելով (էջ 187), մինչդեռ այդ գերեզմանք ի Թիւր աւան են, և 1275ին՝ նշխարաց գիւտէն յետոյ՝ եկեղեցի մը շինուեցաւ անոնց վրայ, որ արդ կը կոչուի Ջուխսակ Հայրապետ : »

5. Երբ ցոյց կուտանք թէ « Սամոն Գասթմունի կուսակալութեան մէջ չէ (էջ 184), այլ, ինչպէս կ'իկնուած է դիմացի երեսը (էջ 185), Տրապիզոնի կուսակալութեան կը պատկանի », կը պատասխանէ — « Դո՛ւ ասացեր . նոյն իսկ յաջորդ կուսակալութեան մէջ կրկնուած լինելն ապացոյց մ'է թէ՛՝ առաջնոյն մէջ անուագրութեամբ դրուած է և ոչ անգիտարար » :

Թողումը որ ուսումնական ընել հարկ էր՝ որպէս զի տղայք սխալ չը սովորին, մեք քըն- նելով թէ ի՞նչ «անուշադրութեան» ար- դիւնք է այդ սխալ, կը տեսնեմք թէ «ան- գիտաբար» եղած սխալ մ'է. վասն զի՝ եթէ «անուշադրութեամբ» լինէր, Տրապիզոնի կուսակալութեան մէջ ի՞նչ բառերով որ բա- ցատրեր է՝ նոյն բառերով պիտի բացատրէր Գաթիճիմոնի կուսակալութեան մէջ. միոյն համար 2 1/2 տող նուիրուած է, միւսին հա- մար 5: Բաղդատեմք:

ՏՐԱՊԻԶՈՆ

«Սամսոն (Ամսոն) նոյն- պէս բանուկ նաւահանգիստ մանաւանդ Սըլադի կուսա- կալութեան: Ունի բաւա- կան բանուկ վաճառական- նութիւն»:

ԳԱՍԹԵՄՈՆԻ

«Սամսոն՝ Կ. Պոլսոյ վա- ճառականութեան ճանա- պարհին վրայ. ունի բոլոր- դէն և բազմակեայ հիւս- ուածքներ, կաշոյ գործա- րանքներ, սյծու մագի վա- ճառականութիւն, ևն. բա- ղաքն ունի միջնաբերդ մը զոր շինել տուած է Կոմսե- նոս կայսրը»:

6. «Աշակերտին ո՛չ յունարէն և ո՛չ ալ տառադարձութիւն ուսուցանելու պաշտօնն ունիմք. բաւ է որ տղայն՝ Փռանսերէն պատ- մական դասագրքի և կամ քարտիսի մը մէջ՝ Տրապիզոնը կը կարդայ. մնացեալը կրնայ իւր հայկաբան դասատուէն ուսանիլ»:

Դասագրքի մը համար գլխաւոր պահան- ջուած բանն է ուղղութիւն, ճշգրտութիւն. ուստի պէտք էր ուղիղ գրել: Իսկ քանի որ ուսանողը «Փռանսերէն պատմական դասա- գրքէն» պիտի սովորի, հարկ չկայ այսպիսի սխալներով դասագրքի մը կարդալ և ո՛չ ստիպել «հայկաբան դասատու»ներն, որպէս զի «Պատմութիւն և Աշխարհագրութիւն» ալ աւանդեն աշակերտաց:

7. Մեք ըսած էինք թէ «Թաւապուլուս կը կոչուին՝ Դամասկեան և Ամիրիկեան կրկին Tripoliներն. չեմ յիշեր թէ Սեւ ծովուն ե- դերաց Թիւրքալուսն (էջ 185) ալ «Թաւա- պուլուս» կոչուած ըլլայ»: Կը պատասխանէ — «Դուք չէք յիշեր ուրիշ խնդիր, բայց իւր- եւ քննադատ՝ գէթ պարտաւոր էիք ուսա- դրութեամբ կարդալ դասագրքն, տեսնելու համար թէ՛ ըստ Եւրոպացոց Tripoli նշա- նակուածին քով, փակագծի մէջ գրած եմ նաև (Թիւրքալուս) զոր տեղացիք այսպէս կը կոչեն աղաւաղելով»:

Բացինք 185 էջն և «ուշադրութեամբ» կարդացինք սա տողերն. — «Թիւրքալուս (Թա- րապուլուս), Կիւսսոն (Կուսսոս), Օրսու, Բիլէ, Աթիլէ փոքր նաւահանգիստներ են» ուստի՝ «փակագծի մէջ» գտնուածը խնդրոյ նիւթ եղող Թաւապուլուսն է, ո՛չ թէ Թիւրք- ալուս, որպէս կ'ըսէ Պ. Մարգարեան: Յայտ- նի սխալ մ'է «Թիւրքալուս» Թաւապուլուս կոչել:

8. «Էրզրում «բերդաբաղաք» (էջ 187) չէ այլ ևս. բերդի հետքն իսկ չ'երեւիր այ- սօր, բայց ի միջնաբերդէն՝ որ կը ծառայէ զօ- րաց բնակութեան» ըսած էինք: Պ. Մար- գարեան չի խղճար մեր խօսքը խեղաթիւրել, և կը գրէ մեր բերնով — «Էրզրում ոչ թէ բերդաբաղաք, այլ միջնաբերդ ունի», որուն կը կցէ իւր հեղինակութիւնն ալ — «Ինչ անհե- թեթ սխալ»:

9. Պ. Մարգարեանի Աշխարհագրութեան 189 էջին մէջ գրուած է. «(Բաղէշ) կը բա- ժնուի 5 գաւառներու. Պիլիս, Մուս, Սիբր, Արկանա և Խարբուրդ կամ Բարբերդ»։ Իսկ միւս 190 էջին մէջ տեսնենք — «Խարբերդ կամ

Խարբուրդ»։ (1) այս պատճառաւ ստիպուե- ցանք գրել անցեալ անգամ — «Բարբերդ (էջ 189) և Խարբերդ (էջ 190)»։ Դժբե- րէն — անշուշտ վերջինս. ուստի առաջինն ուղղելի։ Պ. Մարգարեան փաստ կ'ուզէ մեզմէ. թո՛ղ բարեհաճի կարդալ այս մասին կարեւոր եղած հեղինակութիւնները։

10. «Հասան-գալէ Երասխայ մէկ ճիւղին վրայ ըսելու տեղ (էջ 187), աւելի լաւ էր ըսել՝ Մուրց գետոյն վրայ» գրած էինք, և այս առթիւ ժողովրդական աւանդութիւն մը յիշած էինք։ Պ. Մարգարեան կը պատասխա- նէ թէ՛ «Ժողովրդական բանաստեղծութիւնը Աշխարհագրութիւնն չէ՛, և ոչ ալ «կ'ըսեն թէ, կ'ըսուի թէ»ները ապացոյց կամ հաստա- տութիւն»։

Նախ «Ժողովրդական բանաստեղծութիւ- նըն» ալ ո՛չ միայն Աշխարհագրութիւնն է, այլ և շատ ժամանակ ստոյգ Պատմութիւն. ինչո՞ւ այնքան յարգի են մեր Գողթան երգե- րըն, հին աւուրներու գովասանքն, ևն. ևն. Թող բարեհաճի կարդալ Պրն. Գրիգոր Խալա- թեանցի «Ծրագիր»ը. Ներկորդ՝ մեր գրու- թեան մէջ երբեք թէութիւն չեմք գործա- ծած. «կ'ըսեն թէ, կ'ըսուի թէ»ները Պ. Մարգարեանի ճարտկութեանն են ծնած են. մեք հաստատուելու ըսած եմք — «Տեղոյն ժողովրդը Բասենոյ վտակին կ'ըսէ Բասեն կամ Հասանղալայ սուլու (= Մուրց), իսկ «Ի Սրմանց (Բիլգէօլ) լեռնէ» եկողին Արազ (= Երասխ)։ Սոյն խօսքիս հաստատութիւն կուտայ նաև Երասխայ վրայ շինուած ժողո- վրդական երգի մը հետեւեալ կտորն. — Արա՛զ, Արա՛զ...»։

11. «Ըստ Պ. Քննադատի, տպագրական սխալն իսկ ներելի չէ եղեր... մինչդեռ 4-5 անգամներ խնամով սրբագրեալ բառարաննե- րու մէջ իսկ այսքան թերութիւնը ներելի է... Եւ սակայն մենք՝ տպագրութեան գործն այն աստիճանի փութացուցինք որ՝ ժամանակ չունեցանք ստուար մի հատոր ծայրէ ի ծայր թղթատել»։

12. «Շատ երեւելի գրագէտներ նոյն իսկ իրենց հեղինակած դասագրքոց մէջ անգամ ա- ռանց ըլլալ, իսկ Հ. Ալիշան կը գործածէ կու»։ Մենք կուր հետ գործ չունիմք, որ կը ի հին ձեւն է և մնացած՝ միայն միալանի բա- ռերու մէջ, այլ իրեն գործածած «կ'կոչուի», «կ'բաժնուի», «կ'խօսի» ձեւերուն վրայ է խնդիրն։ Երբ կը էն յետոյ ձայնաւոր մը գայ, այն ժամանակ կը ջնջուի ը՛ և կը գրուի — կ'ատէ (= կը — ատէ), կ'իւի (= կը — ե- րիւի), կ'ուտէ (= կը — ուտէ), ևն, ըստ ըն- կալեալ սովորութեան։ Բայց Պ. Մարգարեա- նի ո՛վ կ'ըսէ թէ մեք հայկաբանութեան ու- սուցիչ եմք. փոխանակ մեր մատնանիլ ըրած սխալներն խոստովանելու, կ'ենէ մեր յօ- դուածոյն — զոր իբրեւ գրական արտադրու- թիւն չեմք գրած և ոչ դասագրքի — ծա- նօթութեան մէջ գտնուած յատուկ անուան մը անուշադրութեամբ ստրկած սեռական հոլովը ցոյց կուտայ մեզ, որ կարեւորութիւն չունի, մանաւանդ թէ առնչութիւն՝ Աշխարհագրու- թեան քննադատութեան հետ։

Վերջապէս՝ Պ. Մարգարեան կը հեգնէ — «Պ. Քննադատը՝ զոր այժմ նանչցանք...»։

Մեք մեր յօդուածն սկսած էինք սա բա- ռերով — «Քննադատի մը պաշտօնը խիստ

(1) Այս առթիւ մեր ուշադրութեանը կը գրաւէ ահագին սխալ մ'ալ. Խարբերդ 189 երեսին մէջ Բաղէ- շի կուսակալութեան մէկ գաւառն եղած է, իսկ 190 երեսին մէջ առանձին կուսակալութիւն։

դժուարին է, մանաւանդ երբ բառեկամ է քննադատեալն»։ Վասն զի նպատակ չունէ- ինք հարուածել զնա։ Պ. Մարգարեան մեզ չճանչնար եղեր. ուստի՝ կ'ստիպուիմք ներ- կայացնել զմեզ, թէ չեմք իրեն պէս «Ուսու- ցիչ Պատմութեան և Աշխարհագրութեան», այլ իր սխալներն հասկնալու չափ կարող նոյն Իսկիւտար

Կ. Յ. ՊԱՍՏԱՅԵԱՆ

Վարդապետ Ի դեղագործութեան

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ամեն Ս. Պատրիարք Հայրն՝ ընկե- րակցութեամբ եկեղեցականաց և աշխարհա- կանաց՝ այսօր Ֆէնէրի Պատրիարքարանը կ'երթայ, շնորհաւորելու համար Ամեն Դիոնէսիոս Պատրիարքի վերադարձն յաթոռ Պատրիարքութեան։

— Զմիւռնիոյ գաւառական վարչութիւնը խնդրած լինելով Պատրիարքարանէն որ նոր- ընտիր առաջնորդ Գեր. Ներսէս Ծ. վարդա- պետ Արաւանեան փութով իւր պաշտօնատե- ղին երթայ, Ն. Գերապատուութիւն անդ պիտի ուղեւորի անմիջապէս երբ իւր պաշտօ- նը վաւերացնող կայս. հրամանագիրն ստանայ։

— Քաղաքական ժողովն գումարուելով չորեքշաբթի, զրադեցաւ այլ և այլ խնդիրնե- րով։

— Կրօնական ժողովն իւր չորեքշաբթի ա- լուր նստին մէջ քննելով Թոփ-գարուի Ս. Նիկողայոս եկեղեցոյ Տ. Աշոտ ու Տ. Արիս- տակէս քահանայից միջեւ ծագած անհամա- ձայնութեան խնդիրը, երկուքն ալ յանցաւոր դատեց և որոշեց Ազգ. Հիւանդանոց զրկել զիրենք՝ անսահման ժամանակաւ կրելու հա- մար կանոնական ապաշխարութիւնը։

— Գոհութեամբ կը ծանուցանեմք որ Վեհ. Սուրբանը բարեհաճեցաւ Գ. կարգի Մէծիոյնէ պատուանշան շնորհել «Փռնը» լրագրո Տնօրէն-Խմբագիր Մեծ. Համբարձում Էֆէն- տիի Ալաճաճեան։

Նոյնպէս Դ. կարգի Մէծիոյնէ պատուա- նշան՝ Ս. Յակոբեան միաբանութեան ան- դամներէն Արթ. Վահրամ վարդապետի, Թարգման Պատրիարքարանի և անգամ Տը- նօրէն Խորհրդոյ։

— Տնօրէնութեամբ Ամեն Ս. Պատրիարք Հօր, Նաւը-գարուի քարոզիչ Արթ. Վաղի- նակ վարդապետ Ի Դամասկոս պիտի ուղեւորի։

— Մեծ. Կարապետ Էֆ. Տէր Յակոբեան 60 օսմ. ոսկի նուիրեր է ի նպատակ վերաշի- նութեան Բինկեանի Մայր եկեղեցոյն։

— Հրատարակուեցաւ Ծաղիկ Մանկանց կրթական հանդիսին Ե. Թիւր, հետեւեալ բովանդակութեամբ։

Տարրական ընթացք 1. Նոր ընթացք Սըր- բազան պատմութեան. 2. Ընթացք շարադ- րութեան. (իշուն բաղձանքները). 3. Ի- բաղիտութիւն (բուրդ)։

Միջին ընթացք 1. Հայերէն լեզու. (կառք և ձանձ). 2. Ընթացք շարադրութեան (Արօր և սուր). 3. Տրամաբանական լուծումն. 4. Գաղիերէն լեզու (Les deux freres)։

Բարձրագոյն ընթացք 1. Հոգեբանութիւն. 2. Գիտակցութիւն։

Չանագանք 1. Ուսումնական դասակոն հնու- թեան. Աւերումն երանուէան Տրոյիոյ 2. Արանչիլիք աստեղագիտութեան։

— Ստացանք հայերէն լեզուի ու գրագիտու- թեան վաղեմի ուսուցիչ Մեծ. Ս. Էֆ. Ֆէ- լէկեանի աշխատասիրած Նոր Նամականին կամ «Ընտանեկան», պաշտօնական, տեւաւորական և այլ և այլ գրութեանց առաջնորդը։ Երես 238. Տպ. Պ. Յակոբեան։ Գին 6 զրէ։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ինչպէս անցեալ անգամ ծանուցինք, Յունաց Պատրիարքարանի առանձնաշնորհմանց խնդիրը վերջնականապէս կարգադրուած լինելով, Ամեն . Տ . Դիոնէսիոս Պատրիարք երկուշաբթի օր Ֆէնէի Պատրիարքարանը գընաց՝ պատգամաւորութենէ մ'առաջնորդեալ, և համակրական ցոյցերով ընդունուելով՝ աղօթեց և հանգիստաւոր բարեմաղթութիւններ ըրաւ վստի կենաց և բարօրութեան վեհ . Սուլթանին, և ապա ներկայից շնորհաւորութիւններն ընդունելով, վերստանձնեց զիր պաշտօն . Ըստ խնդրանաց Յունաց Պատրիարքարանի, Ն . Կ . Վեհափառութիւն պիտի հաճի ի մօտոյ ունկնդրութիւն մը շնորհել Յունաց Ս . Պատրիարքին :

— Կիւրակէ գիշեր կայս . պալատան մէջ չքեղ հացիկերոյթ մը տրուեցաւ ի պատիւ Էօփէն Ոսկար իշխանին և ճարտնական մարտանաւերու հրամանատարաց : Ոսկար իշխան՝ Կրէտէ հանգիստելով Թունուս երթալու համար երկուշաբթի օր մեկնեցաւ մայրաքաղաքէս, իսկ ճարտնական մարտանաւք մեկնեցան երեքշաբթի օր ի Պիրէոն : Կիւրակէ օր նոյն մարտանաւերը զրկուեցան վեհ . Սուլթանին կողմէ Միքատոյին եղած նուէրները, իսկ արարական ձիերն ուրիշ շոգենաւով պիտի զըրկուին՝ յանձնուելով ճարտնի մի քանի սպայից որք մէկ քանի օր յետոյ պիտի մեկնին : Մեկնող մարտանաւերով ծարոն զրկուեցաւ Թուրքիոյ արտադրութիւններէն հաւաքածոյ մը որոցմով ցուցահանդէս մը պիտի կազմուի հոն : — Վեհ . Սուլթանն ձիւնի Շիմքօ լրագրոյն խմբագիր Պ . Նոտէի շնորհեց աւանակուած ընչափում մը որուն վրայ քանդակուած է Կայս . Թուրքան . Պ . Նոտէ Թըրքերէն լեզուն ուսանելու համար Ժամանակ մը մայրաքաղաքս պիտի մնայ : Վեհ . Սուլթանը հրամայեց որ զինուորական վարժարանին մէջ հիւրընկալուի և նորա բոլոր ծախքերը կայսերական մասնաւոր Արկղէն հոգացուին :

— Վեհ . Սուլթանը շնորհած է այն գումարներն զորս ժողովուրդը մինչև 1305 տարուոյ վերջը կը պարտի խնուղեաց և կամուրջներու շինութեանց հաշուէն :

— Կենդինարի տրոց հաւաքումն ըստ առաջնոյն վարձակալներու պիտի յանձնուի :

— Աւստրիոյ էլիզապէթ կայսրուհին յառաջիկայ ամսուն Երուսաղէմ պիտի երթայ :

— Եւրոպական ու ասիական գաւառներէ եկած տեղեկութեանց համաձայն, սաստիկ ձմեռ կ'ընէ այդ կողմերն և առատ ձիւն կը տեղայ : Տրապիզոնի և Կարնոյ միջև եղած լեռներն ձիւնով ծածկուելով, երթեկեկութիւնք դադրած են :

— Գասըմ Փաշայի ձորն երկու կամարով պիտի գոցուի՝ իւրաքանչիւրը 4 մէթր լայնութեամբ : Վրայի ճամբան 15 մէթր լայնութիւն պիտի ունենայ : Բանակցութիւնք կը կատարուին Ղալաթիոյ դրամատեարց հետ՝ այդ շինութեան, ինչպէս նաև սպանդանոցներու շինութեան համար հարկ եղած 130 հազար ոսկւոյ փոխառութիւնը կնքելու :

— Բերայի գլխաւոր կեդրոնները խոշոր ժամացոյցներ պիտի դրուին՝ Թրքական և եւրոպական ժամը միանգամայն ցուցնողք, և պիտի հաստատուին 36 հատ եւրոպական միջարաններ :

— Կրթական նախարարութեան քննիչ ժողովոյ անդամներէն մին եւս պիտի մաս-

նակցի այն յանձնաժողովին, որ Բերայի Թաղապետութեան մէջ կազմուած է Թատերական խաղերը քննելու համար :

— Զինուորական անասնաբոյժեր պիտի գործածուին այն քաղաքաց մէջ՝ ուր քաղաքային անասնաբոյժեր չեն գտնուիր :

— Նախարարաց Խորհուրդը որոշեց լիազօր արտօնութիւն տալ Եւրոպական նախարարին՝ Լեզիպոսի հարկով երաշխաւորեալ 1877 ի 5 առ 100 փոխառութեան պարտատոմսից փոփոխումը կատարելու համար :

— Հրամայուած է դատաստանի ենթարկել Վանայ Արճէջ գաւառակին ճախ ու նախնական դատարանի նախագահ Իպրահիմ Սէլամի էֆէնտին, որ նոյն գաւառակի Բիր Էօմէր գիւղախմբի միւսիւր Հասան աղան՝ իրեւ երաշխաւոր գումարի մը վճարման՝ ապօրէյն կերպիւ բանտարկած էր, փոխանակ նորա ինչքը վաճառելու՝ ըստ որոշման նոյն դատարանի : Նոյնպէս դատաստանի ենթարկուած է Հէքքեարիի նախնական դատարանին հարցաքննիչ դատաւոր Օսման էֆէնտին՝ որ կաշառք ընդունած է :

— Մայրաքաղաքիս անկանոն ջրհանկրաց գործածած հին ջրհաններուն տեղ եւրոպական Թեթեակիր ջրհաններ պիտի գործածուին :

— Լոնտոն տպուած 4 առ 100 Օսմանեան նոր պարտատոմսերէն հատը 20 անգլ . ոսկինոց 30,000 հատ Եւրոպական նախարարութեան յանձնուելու համար ճամբայ հանուած է :

— Սպանիայէն եկող նաւուց համար հաստատեալ բժշկական այցելութիւնը ջնջուեցաւ :

— Քիւրտ և արաբ ցեղերէ կազմուի Էրքորուզ Կազի հեծեալազօրաց գունդերը նիզակներ պիտի ունենան : Այս գունդերէն երկու գումարտակներ՝ Կարնոյ, Վանայ և Բաղէի կողմերէն իրեւ նմոյշ մայրաքաղաքս պիտի զրկուին, և Սէլամըքի արարողութեան պահուն վեհ . Սուլթանին անցնելիք ճամբուն վրայ կենալէ յետոյ իրենց տեղերը պիտի դառնան : Այս զօրաց համազգեստը պատրաստուելու վրայ է :

— Հրամայուած է որ կանխամաժուրութեամբ հրդեհներու պատճառ եղող ոճրագործք ձերբակալուին, և օրինաց տրամադրած պատիժն ամրոջովին գործադրուի յօրինակ այլոց :

— Լօնտրայի Օսմ . դեսպան Միւզիւրիւս բաշա, յԱռաջվազ գիւղ իւր ապարանքին սանդուխներէն վար իյնալով, 84 տարեկան հասակի մէջ հինգշաբթի օր կնքեց իւր մահկանացուն :

— Պրուսայի կուսակալ Մահմուտ ձէլալէտին փաշա հիւանդ է եղեր :

— Էնկիւրիի Քէսկին գաւառակին գայմագամ անուանեցաւ Նէշէթ էֆէնտի, գայմագամ Գալէճիքի՝ որոյ գայմագամ անուանեցաւ Իպրահիմ Գատէմ էֆէնտի, նախորդ գայմագամ Թաշքէօրիւի :

— Երկաթուղիներն արհեստական տեսակէտով միացնելու և վախճները գոց վիճակի մէջ մաքսերէ անցունելու համար 1886ին ի Զուիցերիա տէրութեանց հաւանութեամբ կնքեալ պայմանագրոյն Օսմ . կառավարութիւնը մասնակցած չը լինելով, այս անգամ Աւստրիական կառավարութիւնը խնդրած է Բ . Դրենն որ Թուրքիա եւս մասնակցի սոյն գործին : Բ . Դուռը կ'զբաղի այս խնդրով :

— Անատոլիոյ երկաթուղեաց ընկերութիւնը՝ բերքերու փոխադրութեան սակագը-

նոյն բարձրացումը խնդրած է կայս . կառավարութենէն :

— Էվլաֆի պաշտօնեայներէն Ալի էֆէնտի դատաստանի ենթարկուած է՝ Մահլիւլի հասոյթէն 105 հազար դրուշի չափ գումար մը իւրացուցած լինելու ամբաստանութեամբ :

— Սալիսէի աստիճան տրուեցաւ Սապահ լրագրոյ խմբագիրներէն Մէհմէտ Թահիր պէյի և Կալացի օսմանեան ընդհ . հիւպատոսարանին քանչէլէր Ալէքօ Ատամ էֆէնտիին : — Սանիէի Բ . աստիճան՝ Էնկիւրիի նահանգին Խտաթէի ժողովոյ անդամներէն Ալի էֆէնտիին :

— Վեհ . Սուլթանին հրամանաւ, Արդարութեան նախարարութեան խորհրդական Վսեմ Վահան էֆէնտիի դուստրը Բ . Թարգման կարգուած է կայս . պալատան Կանանոցին :

— Քաղաքապետ Րումլան պէյ հիւանդ է :

— Կայս . Իրատէ մը կ'արտօնէ Մուտանիայէն ի Պրուսա և Պանտրմայէն ի Գօնեա երկաթուղոյ շինութեան համար պայմանագրոյ մը կնքումն ընդ մէջ կայս . կառավարութեան և Պ . Նակէլմաքէրսի :

— Տրապիզոնի կուսակալութիւնը ծանուցանելէ յետոյ Թէ հինգ աւազակներ հնազանդութիւն յայտնած են և ուրիշ ութ աւազակներ փախստական կը գտնուին, հրահանգ խնդրած էր ձեռնհաս իշխանութեանէն Թէ կրնային բարձրագոյն ներման արժանանալ : Պետական խորհուրդն որոշած է որ ձերբակալեալք դատուին և փախստականք ձերբակալուին ու հակառակ պարագային մէջ ի բացակայութեան դատուին :

— Գասապայի երկաթուղոյն յատուկ ընկերութեան մը ձեռամբ չահագործման պայմանագրով լրացած լինելով, այդ երկաթուղին պիտի յանձնուի կայս . կառավարութեան : Յանձնաժողով մը պիտի երթայ յիշմիր՝ յանձման գործողութեանց կատարման համար :

— Ձեռնհաս իշխանութիւնը կը խորհրդակցի Թուրքիոյ և Ճաբոնի միջև առւտրական յարաբերութիւններ հաստատելու միջոցներուն վրայ :

— Տպագրական Տեսչութիւնը պաշտօնապէս հետեւեալները հաղորդած է լրագրաց ի հրատարակութիւն .

1. Կարինէն, Տիարպէքերէն, Տրապիզոնէն, Բաղէէն, Սերաստիայէն, Քարբերդէն և Էնկիւրիէն 28 յունուար Թուականաւ եկած հեռագրերու համաձայն, այդ նահանգաց մէջ կատարեալ անդորրութիւն կը տիրէ :

2. Մարդահամարի օրինաց համաձայն, մէկ մէծիտիյէն մինչեւ 5 մէծիտիյէ տուգանք կ'առնուի այն ծնողներէն, որք ըստ օրինի իմաց չեն տար ծննդոց դէպքերը : Նոյն օրինաց 15րդ յօդուածին և Դ . ու Ե . մասերուն վրայ յաւելեալ օրինական հատուածի մը համաձայն, երկու քառորդ մէծիտի տուգանք կ'առնուի այն իմամներէ, մուլթարներէ ու կրօնական պետերէ, որք իմաց չեն տար պատկառութիւնները, ամուսնալուծութիւններն ու մահերն : Անցագրոց օրինաց 18րդ յօդուածին համաձայն, մէկ քառորդ մէծիտիյէն մինչեւ հինգ քառորդ տուգանք կ'առնուի անոնցմէ, որք անցագիր չունին և կամ իրենց անցագիրը վիզէ ընել չեն տար : Մարդահամարի օրինաց վերջերս բարեփոխեալ 4րդ յօդուածին համաձայն, մէկ Մէծիտի տուգանք մը կ'առնուի անոնցմէ, որք իրենց անուններն արձանագրել տուած չեն մարդահամարի տոււարաց մէջ, և եթէ այդ տուգանքը վճարել չուզեն, Խտաթէի ժողովները

կը զրկուին: Արդ, լսուելով որ այդ կարգի անձինք ոմանք այդ տուգանքը չեն վճարեր և ոմանք ալ իրենց անկարողութիւնը կը յայտնեն, Ներքին գործոց նախարարութիւնն, ըստ որոշման նախարարաց խորհրդոյ, որվաւերացած է կայս. իրաւոյնով, ծանոց ամէն կողմ թէ անոնք որք մարդահամարի ու անցագրի օրէնքներու տրամադրած տուգանքները չեն վճարեր, Պատժական օրինաց 37 յօդուածի վերջին հատուածին համաձայն, պիտի բանտարկուին:

3. Զմիւռնիոյ Գաթիֆէ Գալէի լեւան ստորոտը գաղթականաց համար 72 կէս քարուկիր տուններ շինուած են ժողովրդեան հանգանակութեամբ: Իւրաքանչիւր տան շինութեան համար 3000 դրուշէն աւելի ծախք եղած է: Գաղթականք այդ տուններու մէջ զետեղուելով, բարեմաղթութիւններ ըրած են վասն կենաց և բարօրութեան վեհ. Սուլթանին: Այդ 72 տուններէ թաղ մը կազմուելով, Համիտլիյէի Բէպիր կոչուած է:

Գաղթականաց վարչութիւնն այս առթիւ գոհութեամբ կը յիշէ Այտընի Վսեմ կուսակալին ջանքերն, ինչպէս նաև հանգանակութեան մասնակցողներու մարդասիրական ըզգացումները:

4. Ներքին գործոց նախարարութիւնը տեղեկանալով որ Սինկիրիա անուն երկրաչափի մը կողմէ Մարսիլիայէն բերուած այն քիմիական դեղին մէջ, որ օրթալուիճը ջնջելու յատուկ է, Նիքրաք սը բոքսա կայ և նկատելով որ արդէն այդ կարգի դեղերու ի թուրքիա մուտքն արգելուած է, կայս. հրամանաւ ծանոց ամէն կողմ ուղարկութիւն ընել արգելելու մուտքն այդ կարգի նիւթերու, որք վըտանգաւոր են և վնասակար:

— 1890ի 4 առ 100 տոկոսաբեր փոխառութեան (հինգ միլիոն օսմ. ոսկւոյ) պարտատոմսից գլխամասի վճարումը կ'սկսի այսօր առաջին վիճակահանութեամբ որով պիտի ջնջուին պարտատոմսից 1 առ 100ն: Այսպէս ամէն տարւոյ փետրվար 1ին և օգոստոս 1ին պիտի կատարուի այս գործողութիւն, ջնջելի պարտատոմսերն վիճակահանութեամբ որոշելու համար: Ամիս մը յետոյ մարտ 1ին և սեպտեմբեր 1ին, տոկոսաբեր կտրոնը պիտի կտրուի:

— Բոքսիտիսմա սը 1. Էսք լրագրոյ կարոնոյ թղթակիցը յունվար 26 (ն. Տ) թուակաշաւ կը գրէ:

Հոս կատարեալ անգործութիւն կը տիրէ: Ականատես լինելով, բոլոր քրիստոնէից և մանաւանդ, Հայոց անգործ ու երջանիկ վիճակին, գոհութեամբ կը մեկնիմ աստի: Հակառակը պնդողք սուտ կը խօսին: Բոլոր քրիստոնէայք ամիսէ մը ի վեր կրօնական արորողութիւններ ու հանգէսներ կատարեցին և այդ պահուն որ և է գէտք չպատահեցաւ: Ամէն ոք կատարելապէս ազատ է իւր կրօնական արարողութիւնները կատարելու: Տեղական կառավարութիւնն կարգապահութեան համար ամէն միջոց ձեռք առած է: Իսլամ ժողովրդեան առ քրիստոնէայ տաճած համաիրանքն իրաւամբ գովեստից արժանի է: Աստի մեկնելու կարելի է գոհունակութիւն պատճառէ չարամիտ անձանց ոմանց, ըստ որում միշտ աշխատած եմ իրաց ճամբիտ վիճակը ներկայացնելու հանրութեան: Սակայն ես դարձեալ կը կրկնեմ թէ հոս գտնուող մի քանի կարճամիտք չխարուելով օտարին թելադրութիւններէն, պէտք է շարունակեն ընթանալ ուղիւն յաւիտեան մէջ, պարտա-

գայ մը որ իրենց համար խիստ նպաստաւոր է: Թրքահայք ուրիշ երկիրներ բնակող Հայերէն անբաղդատելի կերպիւ անգործութեան ու երջանկութեան կարժանանան, որով հարկ անհրաժեշտ է որ չգաղթին երբէք հաւատարմութիւն տաճելէ առ կայս. կառավարութիւնն:

— Անգլիական ընկերութիւն մը մենաշնորհ խնդրած է Տիմէթոքայէն մինչև Սելանիկ երկաթուղի մը շինել:

— Զինուորական բժիշկ դեր-հազարապետ Եօրիկ Նիքոլայիտիս էֆէնտի հիւժախտի դարմանման յատուկ դեղ մը գտած լինելով, կայսերական հրամանաւ կարինէն Պոլիս եկած է իւր դեղը փորձելու համար:

— Տիգրանակերտի վերաքննիչ ատենին ընդհանուր դատախազ անուանեցաւ Համոյի պէյ, կեդրոնական ընդհանուր դատախազի օգնական Ատանայի:

— Սերպիոյ օսմանեան դեսպանը տեղեկագրած լինելով թէ Սերպիա ուղեւորող օսմանեան հպատակաց տրուած անցագրերու Ֆրանսերէն մասերը չգրուելով՝ դժուարութիւնք կը ծագին, մարդահամարի վարչութիւնն որոշած է որ յետ այսօրիկ Սերպիա ուղեւորող օսմանեան հպատակաց տրուելիք անցագրոց Ֆրանսերէն մասերն եւս գրուին:

— Պրուսայի Իտարէի ժողովը որոշած է ձեռք բերել այն մենաշնորհն զոր Ըպրեքտարգատէ ձէմիլ պէյ ու ընկերք խնդրած են՝ առայժմ Պրուսայի Սէտ Պալմ անուն տեղէն մինչև Չէքիրկէ և յառաջիկային մինչև երկաթուղոյ կայարանը թրամվէյի գիծ մը շինելու համար:

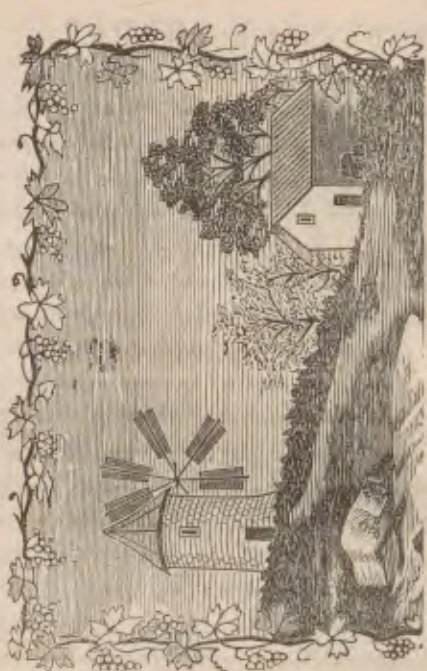
— Զարոնական Հիէյի մարտանաւուն հըրամանատար Պ. Ուշատա, Մօնիդէօր-Օրիանդալ լրագրոյն յղած մէկ նամակով, շնորհակալութիւն կը յայտնէ առ Վեհ. Սուլթանն, առ Օսմ. կառավարութիւնն և առ Կ. Պոլսոյ ժողովուրդն՝ ձարոնացոց ի մայրաքաղաքիս վայելած սիրալիք ընդունելութեանն համար:

— Գրէտի Լիօնէ դրամատան վերաբերող 220 հազար Փրանքի դրամածրար մը գողցուեր է ի Մարսիլիա, երկաթուղոյ կայարանին մէջ:

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

Այս շաբթու Եւրոպական Պօստներէ առնուած հեռագրոց նայելով, Օսմանեան և այլ Տէրութեանց արժէթղթոց վրայ կարեւոր բարձրացում մը տեղի ունեցեր է, որոց պատճառը կը համարուի Լոնտոնի պանքային սգօնդօն հարկերի 4էն 3ի իջեցնելը, նաեւ Եւրոպիոյ այժմեան խաղաղ վիճակը և Իտալիոյ նոր նախարարութեան յաջող կազմակերպութիւնը:

Պոլսոյ հրապարակն ևս այս օրերս բաւական բարձրացուց արժէթղթոց գիները. ֆօնսօլիսէն 20 դրուշ 25 փարայէն 21 դշ. 10ի բարձրացաւ. Թահվիլարը Օսմանիլէն 81 դրշ. 10 փարայէն 83 դրշ. 10ի ելաւ. նոյնպէս Արեւելեան երկաթուղոյ պարտատոմսից արժէթղթը որք անցեալ շաբթու 78 3/4ի վըրայ կեցած էին, այս մի քանի օրուան մէջ 79 1/2 Փրանքի բարձրացան. գալով Թահվիլի թղթոց, այս շաբթուան մէջ անկում մը ունեցան, այսինքն 32 դրշէն 17 դրուշի իջան, այսու ամենայնիւ վերոտին բարձրանալու յոյս կուտան՝ հրապարակին վրայ շատ քիչ գտնուելով: Մանր դրամոց վրայ գրեթէ յիշատակութեան արժանի գործ եղած չէ. միայն մէճիտիլէն 108էն 107 ու կէսի իջաւ:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՆ

ԿՐԻՍՏԻՆ ԳԻՆԻ

ՈՍԻՔԻԱՍԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.

ԱՆԱՊԱԿ ԳԻՆԻ ԳԱՐԹԱԼԻ
Գինեշինութեան մասնագէտ Յ. Սուքիասեան էֆէնտի, իւր երկարամեայ փորձառութեամբ, Գարթալի զանազան խաղողներէ կը շինէ ընտիր գինիներ, — ԳԱՐԹ. ՉԱՎՈՒՇ, ՀՕՐԱ, ՀԱՃԻ ՕՂԼՈՒ և ԲԷՉԻ ՄԷՄԷՍԻ կոչուածներէն սեւ գինիներ, և ՄԻՍՔԻՐ ՉԱՎՈՒՇ, ԳԱՐԹ. ՉԱՎՈՒՇ եւ ՆՈՒՐՆԻԿԵԱՐ կոչուածներէն սպիտակ գինիներ՝ թէ՛ անուշ և թէ՛ զօրաւոր: Այս զանազան գինիներու թէ՛ նորերն և թէ՛ հինները կը գտնուին յատուկ մթերանոցի մէջ, ի Ղալաթիա, Եըլտըզ խան, սփրթոյախանն խարդախութիւններէ բոլորովին զերծ և երաշխաւորեալ, և կը ծախուին թէ՛ քաղով, թէ՛ շիշով և թէ՛ տաւալով՝ մեծաքանակ: 2—8

ՓՈՐՁԵՅԻՔ ԶԵՐ ԲԱՂԴԸ

7 1/2 դրուշով 600,000 Փրանք
Արեւելեան երկաթուղեաց պարտատոմսերու
127րդ վիճակահանութեան
յաւուկ բաղդասումսե (քովս)

Կը վաճառին ի Ղալաթիա, Պօրսային դիմաց, թիւ 23, Ժիւլիանի և Անտրիայի Պանքան: Այս բաղդատոմսեր վաւերացեալ են Առեւտրական նախարարութեան, և անոնց համապատասխանող պարտատոմսերն առ ի ապահովութիւն ի պահ գրուած են Օսմանեան կայսերական Պանքան:

Գին բաղդատոմսին 7 1/2 դրուշ: Կէսը 5 դրշ. քառորդը 3 դրշ: Վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ մարտի 20 ին: Առաջին պարգէն է 600 000 Փրանք: Ընդամենը 600 թիւեր պիտի շահին:

Գաւառներէն դրամի տեղ նամակադրօժ կ'ընդունուի: Փօստի ծախուց համար պէտք է 40 փարա աւելի գրել:

ԱՐԺԷՔ ԴՐԱՄՈՑ			
Օսմ. իրան 100 դրշ. էն			
Մեճիտիլէ	108 28	Արեւ. թիւ. (6 հատ)	82
Մեթալիք	100 30	Բուքարէ	90
Պէշիք, Ալթըլէք	102 30	Հարպէտ	87 13
Քառորդ մէճիա	101 30	Գրիմից	51 40
Մանր մէճիա	102 20	Անգլ. իրան	110 2
Մանկ թղթադրամ 7 75			
Գոնտիլիտէ (երեկոյ.)	21 40	Բուս. երկ. բաժին	79
Նոր փոխու. 4 ժ		Թաւիլիլէ (մանր)	48
(Թահվիլթը Օսմ.)	83 20	Թաւիլիլէ (մեծ)	48

ԱՐՏՕՆԱՏԻՐ Ա. ՍԱՔԱՍԵԱՆ
ՏՊԱԳՐ. ՆՏԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ